

**ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΔΑΣΙΚΗΣ ΒΟΤΑΝΙΚΗΣ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ**

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Διερεύνηση περιβαλλοντικών πρακτικών και αξιολόγηση συμπεριφοράς για
την εκλογή φυτικών ειδών στις ορεινές ξενοδοχειακές μονάδες:
η περίπτωση της Ευρυτανίας

Φωτεινή Β. Ράικου

Επιβλέπων Καθηγητής:

Φωτιάδης Γεώργιος, Επίκουρος Καθηγητής ΓΠΑ

**ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ
2021**

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΔΑΣΙΚΗΣ ΒΟΤΑΝΙΚΗΣ

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Διερεύνηση περιβαλλοντικών πρακτικών και αξιολόγηση συμπεριφοράς για την εκλογή φυτικών ειδών στις ορεινές ξενοδοχειακές μονάδες: η περίπτωση της Ευρυτανίας

“Investigation of environmental practices and behavior assessment for the selection of plant species in mountain hotel units: the case of Evritania”

Φωτεινή Β. Ράικου

Εξεταστική Επιτροπή:

Γεώργιος Φωτιάδης, Επίκουρος Καθηγητής ΓΠΑ (Επιβλέπων)

Σπυρίδων Καλούδης, Αναπληρωτής Καθηγητής

Ανδρέας Παπαδόπουλος, Καθηγητής

Διερεύνηση περιβαλλοντικών πρακτικών και αξιολόγηση συμπεριφοράς για την εκλογή φυτικών ειδών στις ορεινές ξενοδοχειακές μονάδες: η περίπτωση της Ευρυτανίας

ΠΜΣ Οικολογία και Διαχείριση Περιβάλλοντος

Γενικό Τμήμα

Εργαστήριο Δασικής Βοτανικής

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο κύριος σκοπός αυτής της έρευνας είναι να διερευνήσει τις περιβαλλοντικές πρακτικές που χρησιμοποιούνται από τις τοπικές ξενοδοχειακές μονάδες, τα περιβαλλοντικά οφέλη και τη μεγιστοποίηση των εσόδων στην περιοχή της Ευρυτανίας. Η έρευνα έγινε με τη χρήση ερωτηματολογίων σε 52 ιδιοκτήτες και υπαλλήλους ξενοδοχειακών μονάδων. Από τα αποτελέσματα προέκυψε ότι ελάχιστες ξενοδοχειακές μονάδες ακολουθούν κάποιο από τα πρότυπα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης και η πλειονότητα των συμμετεχόντων δεν έχουν ενημερώσει – εκπαιδεύσει το προσωπικό τους σε θέματα περιβαλλοντικής πολιτικής. Τα φυτά που χρησιμοποιούνται σε εσωτερικούς – εξωτερικούς χώρους της ξενοδοχειακής μονάδας έγιναν με επιλογή τους και έχουν κατά κύριο λόγο αγοραστεί. Επιπλέον οι περισσότερες ξενοδοχειακές μονάδες δηλώνουν ότι προσφέρουν εμπειρίες εναρμόνισης με τη φύση, όπως π.χ. ημερήσιες εκδρομές σε μονοπάτια. Τα οφέλη που μπορούν να έχουν από την εφαρμογή περιβαλλοντικής πολιτικής είναι η μείωση λειτουργικού κόστους και διαφήμιση για τον τόπο ως αποτέλεσμα της αύξησης του τουρισμού. Για την εφαρμογή όμως περιβαλλοντικών πρακτικών φαίνεται ότι εμπόδιο αποτελούν η έλλειψη υποστήριξης από τις αρμόδιες υπηρεσίες περιβάλλοντος, η έλλειψη υποδομών – εγκαταστάσεων στην περιφέρεια και το υψηλό κόστος.

Επιστημονική Περιοχή: Δασική Βοτανική

Λέξεις κλειδιά: Περιβαλλοντική διαχείριση, Τουριστική ανάπτυξη, Φέρουσα ικανότητα, Βιοφιλία

Investigation of environmental practices and behavior assessment for the selection of plant species in mountain hotel units: the case of Evrytania

*Ecology and Natural Environment Management
General Department
Forest Botany Laboratory*

ABSTRACT

The main purpose of this dissertation is the examination of environmental practices implemented by hotels, the environmental benefits and the maximization of revenues in Evrytania region. The research was carried out through a questionnaire filled in by 52 hotel owners and/ or hotel employees. The research revealed that a very limited number of the hotels implements any standard of Environmental Management and the majority of participants have never informed/ trained their staff in environmental policy issues. The plants used in internal – external areas of the hotels were chosen by the owners themselves and were mainly bought. Furthermore, most hotel units suggest that they offer to their customers the experience of harmonization with the natural environment through e.g. one day trip to forest paths. The benefits of the implementation of environmental policies are the reduction of the operational cost and the promotion of Evrytania region as a result of tourism development. The anticipated difficulties for the implementation of environmental practices are the lack of support from the competent environmental services, the lack of infrastructure - facilities in Evrytania region and the high cost.

Scientific area: Forest Botany

Keywords: Environmental Management, Tourism Development, Carrying Capacity, Biophilia

Αν υπάρξει μέλλον, θα είναι πράσινο.

Petra Kelly

Ο πρώτος νόμος της οικολογίας είναι ότι τα πάντα σχετίζονται με τα πάντα.

Barry Commoner

Ο σύγχρονος άνθρωπος μιλάει για μάχη με τη φύση, ξεχνώντας πως αν ποτέ κερδίσει αυτή τη μάχη, θα είναι με τους χαμένους.

Ερνστ Φρίντριχ Σουμάχερ

Αφιερώνεται σε όσους «πίστεψαν» σε εμένα ....

Η μεταπτυχιακή φοιτήτρια που εκπόνησε την παρούσα διπλωματική εργασία φέρει ολόκληρη την ευθύνη προσδιορισμού της δίκαιης χρήσης του υλικού, η οποία ορίζεται στη βάση των εξής παραγόντων: του σκοπού και χαρακτήρα της χρήσης (μη-εμπορικός, μη-κερδοσκοπικός, αλλά εκπαιδευτικός-ερευνητικός), της φύσης του υλικού που χρησιμοποιεί (τμήμα του κειμένου, πίνακες, σχήματα, εικόνες κλπ.), του ποσοστού και της σημαντικότητας του τμήματος που χρησιμοποιεί σε σχέση με το όλο κείμενο υπό copyright, και των πιθανών συνεπειών της χρήσης αυτής στην αγορά ή την γενικότερη αξία του υπό copyright κειμένου.

Φωτεινή Ράικου

Η παρούσα διπλωματική εργασία εγκρίθηκε ομόφωνα από την τριμελή εξεταστική επιτροπή η οποία ορίστηκε από την Σ.Ε. του Τμήματος Δασοπονίας & Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος του πρώην Τ.Ε.Ι. Στερεάς Ελλάδας, σύμφωνα με το νόμο και τον εγκεκριμένο Οδηγό Σπουδών του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Οικολογία και Διαχείριση Περιβάλλοντος». Τα μέλη της Επιτροπής ήταν:

1. Γεώργιος Φωτιάδης (Επιβλέπων)
2. Σπυρίδων Καλούδης
3. Ανδρέας Παπαδόπουλος

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Τμήμα Δασοπονίας & Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος του πρώην Τ.Ε.Ι. Στερεάς Ελλάδας, δεν υποδηλώνει αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της διπλωματικής διατριβής μου θεωρώ υποχρέωση μου να ευχαριστήσω τον επιβλέπων Καθηγητή κ Γεώργιο Φωτιάδη για την πολύτιμη βοήθεια του κατά την διάρκεια της συγγραφής της εργασίας αυτής. Ακόμη θα ήθελα να ευχαριστήσω και όλους τους καθηγητές για τις γνώσεις που μου προσέφεραν τα δύο χρόνια του μεταπτυχιακού προγράμματος των σπουδών μου.

Επίσης θέλω να ευχαριστήσω τη Σαπφώ Βενάρδου, Assistant Director Group Conference and Events στο London Hilton on Park Lane για τις πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με τις Ξενοδοχειακές μονάδες στην Ελλάδα.

Τέλος, ένα πολύ μεγάλο ευχαριστώ σε όλους αυτούς που με τη βοήθεια τους μπόρεσε να ολοκληρωθεί η εργασία αυτή.

Με την άδειά μου, η παρούσα εργασία ελέγχθηκε από την Εξεταστική Επιτροπή μέσα από λογισμικό ανίχνευσης λογοκλοπής που διαθέτει το ΓΠΑ και διασταυρώθηκε η εγκυρότητα και η πρωτοτυπία της.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	i
ABSTRACT	ii
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	vi
1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.1 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	1
1.2 ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	4
1.3 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	4
2 ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΡΕΥΝΑΣ	6
2.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ	6
2.2 ΚΛΙΜΑ	6
2.3 ΧΛΩΡΙΔΑ – ΒΛΑΣΤΗΣΗ	7
2.4 ΓΕΩΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	7
2.5 ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ	7
3 ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	9
3.1 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	9
3.2 ΔΕΙΓΜΑ	9
3.3 ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	10
3.4 ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	13
3.5 ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	14
3.6 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ	14
4 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	15
4.1 ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	15
4.2 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	16
4.3 ΠΙΘΑΝΑ ΟΦΕΛΗ/ ΕΜΠΟΔΙΑ/ ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΥΙΟΘΕΤΗΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ	24
5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	33
6 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	35
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	37

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 2.1 Ομβροθερμικό διάγραμμα	6
Εικόνα 4.1 Έτη που υφίστανται το ξενοδοχείο ή τα ενοικιαζόμενα δωμάτια	15
Εικόνα 4.2 Κατηγορία που ανήκει το ξενοδοχείο.....	16
Εικόνα 4.3 Πρότυπα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης του ξενοδοχείου – ενοικιαζόμενων δωματίων ..	17
Εικόνα 4.4 Παρακολούθηση συνεδρίων – ημερίδων περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος	18
Εικόνα 4.5 Ενημέρωση προσωπικού σε θέματα οικολογικής πολιτικής	19
Εικόνα 4.6 Επιχορήγηση για θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης	20
Εικόνα 4.7 Σχεδιασμένα με υλικά φιλικά προς το περιβάλλον.....	20
Εικόνα 4.8 Φυτά σε εσωτερικούς – εξωτερικούς χώρους του ξενοδοχείου	21
Εικόνα 4.9 Περιποίηση του κήπου - φυτών	22
Εικόνα 4.10 Επιλογή των φυτών σε εσωτερικούς – εξωτερικούς χώρους.....	23
Εικόνα 4.11 Δραστηριότητες που προσφέρουν ευχάριστη εναρμόνιση με τη φύση.....	24
Εικόνα 4.12 Πελάτες που είναι πρόθυμοι να πληρώσουν περισσότερα χρήματα για να μείνουν σε ξενοδοχείο με οικολογική συνείδηση	25
Εικόνα 4.13 Βράβευση ή απονομή ενός οικολογικού σήματος για το ξενοδοχείο	26
Εικόνα 4.14 Επιπτώσεις που δημιουργεί ο τουρισμός στον αστικό και περιαστικό χώρο.....	26
Εικόνα 4.15 Παράγοντες που παρακινούν νέες ή περισσότερες τεχνικές φιλικές προς το περιβάλλον	27
Εικόνα 4.16 Οφέλη για την ξενοδοχειακή μονάδα λόγω περιβαλλοντικής πολιτικής	28
Εικόνα 4.17 Θεωρείτε εμπόδιο το υψηλό κόστος για την καθιέρωση περιβαλλοντικών πρακτικών; 28	
Εικόνα 4.18 Σημαντικότητα της έλλειψης γνώσεων και προσόντων του προσωπικού για την καθιέρωση περιβαλλοντικών πρακτικών	29
Εικόνα 4.19 Σημαντικότητα της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης των πελατών για την καθιέρωση περιβαλλοντικών πρακτικών	30
Εικόνα 4.20 Σημαντικότητα της υποστήριξης από τις αρμόδιες υπηρεσίες περιβάλλοντος για την καθιέρωση περιβαλλοντικών πρακτικών	31
Εικόνα 4.21 Σημαντικότητα της έλλειψης υποδομών – εγκαταστάσεων στην περιφέρεια για την καθιέρωση περιβαλλοντικών πρακτικών	32

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 4.1: Προγράμματα περιβαλλοντικής διαχείρισης ανά κατηγορία ξενοδοχείου	17
Πίνακας 4.2 : Προγράμματα περιβαλλοντικής διαχείρισης και χρόνια λειτουργίας επιχείρησης	18
Πίνακας 4.3 : Επιλογή των ειδών που χρησιμοποιήθηκαν	23
Πίνακας 4.4 : Υλοποιούμενες περιβαλλοντικές πρακτικές	23

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη από τον 19ο αιώνα, κυρίως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο με τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, έκανε την ανθρώπινη κοινωνία να συλλογίζεται για το μέλλον της γης, λαμβάνοντας ιδιαίτερα υπόψη τα επιδεινούμενα περιβαλλοντικά προβλήματα και τον αντίκτυπό τους στην ποιότητα ζωής των ανθρώπων (Κοκκώση και Τσάρτα, 1999). Παράλληλα, η αύξηση των εισοδημάτων και του ελεύθερου χρόνου σε συνδυασμό με την τεχνολογική ανάπτυξη και τις συγκοινωνίες οδήγησε στην κατακόρυφη αύξηση του τουρισμού. Η ανάπτυξη όμως του τουρισμού δημιουργεί επίσης προβλήματα στο φυσικό περιβάλλον, όπως αναφέρεται και σε μελέτη του Ινστιτούτου Έρευνας και Προγνώσεων Τουρισμού (2017) ιδιαίτερα σε περιοχές όπως η λεκάνη της Μεσογείου στην οποία ανήκει η Ελλάδα. Για αυτό το λόγο και ένας από τους κύριους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η αειφόρος ανάπτυξη (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο 2019). Όπως αναφέρει και το Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (2014) θεωρείται σκόπιμο για άτομα που εμπλέκονται άμεσα και έμμεσα στον τουρισμό, δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς, κερδοσκοπικούς και μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς να συνεργάζονται και να συντονίζονται για τον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση του βιώσιμου τουρισμού.

1.1 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Οι οργανισμοί πιστοποίησης, διάφοροι οργανισμοί και κυβερνήσεις έχουν δημιουργήσει τα πλαίσια για να αντιμετωπιστούν σε μεγάλο βαθμό οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις από τη λειτουργία ξενοδοχειακών μονάδων. Αυτές οι πρωτοβουλίες βασίζονται στην ιδέα ότι η ξενοδοχειακή βιομηχανία μπορεί και πρέπει να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη μείωση των αποβλήτων και των εκπομπών άνθρακα, στην ανάπτυξη βιώσιμης αλυσίδας εφοδιασμού, στη μείωση της κατανάλωσης φυσικών πόρων και στην προστασία των προορισμών γύρω από το ξενοδοχείο (Hensens, 2016). Μάλιστα οι Kim και Young (2013) επισημαίνουν σε έρευνά τους για ξενοδοχεία ότι οι περιβαλλοντικές πρακτικές τους μπορούν να χωριστούν στις ακόλουθες τέσσερις πτυχές: (α) Ενεργειακή απόδοση, (β) Εξοικονόμηση νερού, (γ) Ανακύκλωση και (δ) Καθαρός αέρας. Παράλληλα οι Bohdanowicz et al. (2011) πιστεύουν ότι η ξενοδοχειακή βιομηχανία έχει πολλές ευκαιρίες να προωθήσει την περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Οι Stalcup et al. (2014) επισημαίνουν, σε μια έρευνα

ξενοδοχείων που επικεντρώθηκε στην επίτευξη βιωσιμότητας, πως οι βιώσιμες ή «πράσινες» πρακτικές στους τομείς του τουρισμού, της στέγασης και της εστίασης περιλαμβάνουν: χρήση "πράσινων" αρχών και υλικών σχεδιασμού και κατασκευής, χρήση τοπικών βιολογικών τροφίμων, ελάχιστη χρήση πηγών ζωικών πρωτεϊνών, ελάχιστη χρήση εξαιρετικά επεξεργασμένων τροφίμων, πολιτισμική ποικιλομορφία και ευαισθησία στις επιλογές τροφίμων κ.ά.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός συστημάτων περιβαλλοντικής πιστοποίησης ξενοδοχείων. Τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα είναι: GreenGlobe, GreenKey, ISO14001 και LEED (Hensens 2016). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2019) καθόρισε ένα σύστημα περιβαλλοντικής απόδοσης και πιστοποίησης για τον τουρισμό, όπως παρατίθεται παρακάτω:

Οικολογικό σύστημα διαχείρισης και ελέγχου (EMAS): είναι ένα υψηλής ποιότητας εργαλείο διαχείρισης για την αξιολόγηση, την αναφορά και τη βελτίωση της περιβαλλοντικής τους απόδοσης. Φορείς, επιχειρήσεις και οργανισμοί που έχουν ήδη πιστοποιηθεί με συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης όπως το ISO 14001 μπορούν να ενταχθούν ευκολότερα στο EMAS. Ο οργανισμός-φορέας-επιχείρηση πρέπει να παρέχει δημόσια δήλωση σχετικά με τις περιβαλλοντικές επιδόσεις του, που παραθέτει τα αποτελέσματα που επιτεύχθηκαν για την επίτευξη περιβαλλοντικών στόχων και περιγράφει τα μέτρα που θα ληφθούν στο μέλλον για τη συνεχή βελτίωση της περιβαλλοντικής απόδοσής της.

Τουριστικά καταλύματα με οικολογικό σήμα της ΕΕ: πρόκειται για εθελοντικό πρόγραμμα, που έχει σχεδιαστεί, για να ενθαρρύνει τις εταιρείες να πωλούν πιο φιλικά προς το περιβάλλον υπηρεσίες και προϊόντα. Το Εργαστήριο Περιβαλλοντικής Διαχείρισης Αποβλήτων του Πανεπιστημίου Αιγαίου (2019) ανέφερε ότι τα οικολογικά σήματα είναι φιλικά προς το περιβάλλον πρότυπα προϊόντων. Τα οικολογικά σήματα είναι ετικέτες που δείχνουν στους καταναλωτές ότι τα προϊόντα που φέρνουν είναι φιλικά προς το περιβάλλον σε σύγκριση με άλλα ανταγωνιστικά προϊόντα. Το πιο γνωστό διεθνές πρότυπο για την εφαρμογή ενός συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης είναι το ISO 14001.

ECO - Καινοτομία: πρόκειται για τεχνολογίες που προτείνουν καινοτόμες μεθόδους για την επίλυση περιβαλλοντικών προβλημάτων. Η διαδικασία επαλήθευσης επιτρέπει την

ανεξάρτητη αξιολόγηση και την εξακρίβωση των απαιτήσεων του κατασκευαστή για την απόδοση και τα περιβαλλοντικά οφέλη της τεχνολογίας του.

Σύμφωνα με τις διατάξεις του Διεθνούς Οργανισμού Τυποποίησης ISO, τα οικολογικά σήματα χωρίζονται σε τρεις τύπους: α) Οικολογικά σήματα τύπου I, τα οποία βασίζονται στα πρότυπα τρίτων οργανισμών βάσει ανάλυσης κύκλου ζωής προϊόντων. Χορηγείται από ανεξάρτητο οργανισμό σε κατασκευαστές και κατασκευαστές που έχουν πιστοποιηθεί ότι χρησιμοποιούν οικολογικές πρακτικές και πρώτες ύλες, έτσι ώστε τα προϊόντα τους να διαφέρουν σημαντικά από τα ανταγωνιστικά προϊόντα στον ίδιο κλάδο, β) Τα οικολογικά σήματα τύπου II επισημαίνουν τη δήλωση του κατασκευαστή. Η επισήμανση των οικολογικών προϊόντων αναπτύσσεται εθελοντικά στην Ευρώπη (και στην Ελλάδα). Δεν υπάρχει νομοθεσία για την επιβολή οικολογικών σημάτων. Από την άλλη πλευρά, η λογική του συστήματος στοχεύει στην αλλαγή της νοοτροπίας αγορών του κοινού και έμμεσα αναγκάζει τους παραγωγούς να υιοθετήσουν καθαρότερες μεθόδους παραγωγής.

Οι υποστηρικτές των Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (ΣΠΔ) αναμένουν οφέλη από την εφαρμογή τους, που μπορούν να παρακινήσουν τα στελέχη επιχειρήσεων να υιοθετήσουν αποτελεσματικά συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης. Τα κίνητρα αυτά μπορούν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες (Μανδaráκα και Γεωργακόπουλος, 2006): (α) εξωτερικά (βελτίωση της εικόνας της επιχείρησης, πιέσεις της τοπικής κοινωνίας, είσοδος σε διεθνείς αγορές, απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος, απαίτηση πιστοποίησης από τους πελάτες, συμμόρφωση με τη νομοθεσία) και (β) εσωτερικά κίνητρα (μείωση κόστους, βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης, βελτίωση της εσωτερικής λειτουργίας και οργάνωσης της επιχείρησης, καλύτερη διαχείριση των περιβαλλοντικών θεμάτων, αύξηση της παραγωγικότητας, ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, κρατική υποστήριξη μέσω των επιδοτήσεων).

Προκειμένου να αξιολογηθεί η ορθότητα της εφαρμογής περιβαλλοντικών πολιτικών χρησιμοποιούνται διάφορα εργαλεία. Ένα από τα πιο σημαντικά εργαλεία είναι η εκτίμηση περιβαλλοντικής απόδοσης της εταιρείας (ΑΠΕ). Ορίζεται ως "η συνεχής εσωτερική διαδικασία και εργαλείο διαχείρισης που χρησιμοποιεί δείκτες για την εξαγωγή δεδομένων και πληροφοριών για τις περιβαλλοντικές επιδόσεις του παρελθόντος και του τρέχοντος χρόνου, που σχετίζονται με τα πρότυπα περιβαλλοντικής απόδοσης που έχει θέσει ο οργανισμός" (Καραβίας, 2008).

1.2 ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η ξενοδοχειακή βιομηχανία είναι ένας σημαντικός τομέας παραγωγής της ελληνικής οικονομίας και ο πιο σημαντικός τομέας της ελληνικής τουριστικής βιομηχανίας. Αποτελείται από περίπου 10.000 μονάδες και περισσότερα από 400.000 δωμάτια (Ινστιτούτο Ελληνικής Ένωσης Τουριστικών Επιχειρήσεων, 2018). Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδας (2008) αναφέρει ότι η ανάπτυξη του τουρισμού σχετίζεται στενά με την ποιότητα του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων.

Στην Ελλάδα, η κατάταξη των ξενοδοχείων σε κατηγορίες αστέρων, πραγματοποιείται σύμφωνα με τις διατάξεις των υπ' αριθμ. 216/2015 (ΦΕΚ Β 10), 19102/2016 (ΦΕΚ Β 3387) , 21654/2017 (ΦΕΚ Β 4242) , 17352/2018 (ΦΕΚ Β 4822) και 1142/2021 (ΦΕΚ Β 365) αποφάσεων Υπουργού Τουρισμού. Διακρίνονται δύο μεγάλες κατηγορίες: (α) Κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα (Ξενοδοχεία κλασικού τύπου, μοτέλ, επιπλωμένα διαμερίσματα, ξενοδοχεία κλασικού τύπου και επιπλωμένων διαμερισμάτων) και (β) Μη κύρια ή συμπληρωματικά ξενοδοχειακά καταλύματα (Οργανωμένες κατασκηνώσεις (με ή χωρίς οικισμούς), τουριστικές επαύλεις και κατασκηνώσεις, ενοικιαζόμενα δωμάτια σε συγκροτήματα ως 10 δωματίων, ενοικιαζόμενα επιπλωμένα διαμερίσματα). Ανάλογα με την ποιότητα των υπηρεσιών που προσφέρουν τα ξενοδοχεία χωρίζονται στις κατηγορίες Πολυτελείας, Α', Β', Γ', Δ', και Ε'. Η διαβάθμιση των ξενοδοχείων στην Ελλάδα είναι διαφορετική απ' αυτή στο εξωτερικό. Η αντιστοίχιση με αυτή των ξενοδοχειακών καταλυμάτων του εξωτερικού είναι η εξής: 7 Αστέρων (δεν υπάρχει στην Ελλάδα), 6 Αστέρων (δεν υπάρχει στην Ελλάδα), 5 Αστέρων (Πολυτελείας), 4 Αστέρων (Α' κατηγορίας), 3 Αστέρων (Β' κατηγορίας), 2 Αστέρων (Γ' κατηγορίας), 1 Αστέρα (Δ' κατηγορίας), 0 Αστέρα (Ε' κατηγορίας).

1.3 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στην Ελλάδα ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους κυριότερους μοχλούς ανάπτυξης και για αυτό υπάρχουν πολυάριθμες έρευνες για τη λειτουργία, τη συμπεριφορά των ξενοδοχειακών μονάδων, τις προτιμήσεις και τις συμπεριφορές των πελατών (Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού <http://www.gnto.gov.gr/>). Παρόλα αυτά οι έρευνες αυτές επικεντρώνονται στον παραθαλάσσιο τουρισμό, χωρίς να ασχολούνται με περιβαλλοντικά θέματα. Η έρευνα για τον τουρισμό και τις περιβαλλοντικές πρακτικές είναι περιορισμένη και αποσπασματική, όπως αυτή του Σαντοριναίου (2015) για τη Μύκονο.

Σύμφωνα με τις έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί, φαίνεται ότι όπου εφαρμόζεται περιβαλλοντική πολιτική από ξενοδοχειακή μονάδα αποδίδει σημαντικά (Καραγιάννη και Μπαλαμπάνη 2012), εκμεταλλεούμενοι και την ανάγκη των ανθρώπων να έρθουν κοντά στη φύση, (Karlan 1995, Karlan and Karlan 1998, Berman et al., 2008, Karlan and Berman 2010, Κυριακάκη, 2017, Χρήστου, 2019, Unwto, 2020), με τη χρήση πολλές φορές αυτοφυών ειδών της περιοχής. Ήδη για κάποιες περιοχές στην Ελλάδα γίνεται διερεύνηση για το ποια αυτοφυή είδη μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως καλλωπιστικά, όπως για τη χρήση ενδημικών ειδών στην Κρήτη (Γιαννούλας 2008).

Η Ευρυτανία αποτελεί έναν από τους πιο ορεινούς νομούς της Ελλάδας με σημαντικό ποσοστό τουρισμού και πολλές ξενοδοχειακές μονάδες. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, ο κύριος σκοπός αυτής της έρευνας είναι να διερευνήσει τις περιβαλλοντικές πρακτικές που χρησιμοποιούνται από τις τοπικές ξενοδοχειακές μονάδες, τα περιβαλλοντικά οφέλη και τη μεγιστοποίηση των εσόδων ενσωματώνοντας και αυτοφυή είδη στα καταλύματα του ξενοδοχείου τους. Το επίκεντρο είναι να δοθεί έμφαση στις μεθόδους που απαιτούνται από την ξενοδοχειακή βιομηχανία για την ευαισθητοποίηση και την εφαρμογή του αειφόρου τουρισμού, ικανοποιώντας έτσι τους τουρίστες και παρέχοντας ενδιαφέρουσες εμπειρίες, αυξάνοντας έτσι την ευαισθητοποίηση για την αειφόρο ανάπτυξη και υποστηρίζοντας την αειφόρο ανάπτυξη του αειφόρου τουρισμού και του περιβάλλοντος (Θεοδωροπούλου, 2006).

Στόχος της έρευνας είναι να διερευνήσει κατά ποσό υπάρχουν τα ερεθίσματα που έχουν να κάνουν με θέματα για την προστασία του περιβάλλοντος με αποτέλεσμα την ανάπτυξη οικολογικής ευσυνειδησίας και «πράσινης επιχειρηματικότητας» στις ξενοδοχειακές μονάδες της Ευρυτανίας.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που προκύπτουν από τον παραπάνω σκοπό είναι:

1. Ποιοι είναι οι παράγοντες που παρακινούν νέες ή περισσότερες τεχνικές φιλικές προς το περιβάλλον;
2. Ποια είναι τα οφέλη που κερδίζει το ξενοδοχείο – ενοικιαζόμενα δωμάτια από την χρήση της περιβαλλοντικής πολιτικής;
3. Ποια είναι τα εμπόδια οι ιδιοκτήτες ξενοδοχείων ή ενοικιαζόμενων δωματίων για την καθιέρωση περιβαλλοντικών πρακτικών στην ξενοδοχειακή μονάδα;

2 ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΡΕΥΝΑΣ

2.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ

Το Καρπενήσι, είναι η πρωτεύουσα του Νομού Ευρυτανίας και είναι χτισμένο στους πρόποδες της νοτιοδυτικής πλευράς του Βελουχίου, του αρχαίου Τυμφρηστού, σε υψόμετρο 960 μέτρων. Απέχει από την Αθήνα 295 χλμ, από τη Θεσσαλονίκη 370 χλμ και από την πόλη της Λαμίας 75 χλμ ενώ αποτελεί το μοναδικό αστικό κέντρο του νομού. Το Καρπενήσι περιλαμβάνει τα δημοτικά διαμερίσματα Καρπενήσι, οικισμός Γοργιανάδες, Άγιος Νικόλαος, Βουτύρο, Μυρίκη, Κορυσχάδες, Φιδάκια, Άγιος Ανδρέας, Αγία Βλαχέρνα, Καλεσμένο, Παπαρούσι, Παυλόπουλο, Σελλά (Μηλιά), Στεφάνι και Στένωμα (Χαραμή, 2019, <http://tripadvisor.com.gr>).

2.2 ΚΛΙΜΑ

Το κλίμα της περιφερειακής ενότητας Ευρυτανίας είναι μεσογειακό, ηπειρωτικό ορεινό με συχνές βροχοπτώσεις, με ήπιο χειμώνα και δροσερό καλοκαίρι. Χαρακτηρίζεται από μικρά και δροσερά καλοκαίρια (16 - 25 °C) και μεγάλους και βαρύν χειμώνες (5-15°C) (Εικόνα 1) (Χαραμή, 2019).

Εικόνα 2.1 Ομβροθερμικό διάγραμμα

2.3 ΧΛΩΡΙΔΑ – ΒΛΑΣΤΗΣΗ

Στην Ευρυτανία έχουν καταγραφεί 1202 είδη τραχειόφυτων. Σύμφωνα με έρευνες και μελέτες που έχουν γίνει στο όρος, περισσότερα από 100 είδη και υποείδη, που εμφανίζονται στην περιοχή, προστατεύονται από διεθνείς και ελληνικές συνθήκες και νόμους. Μερικά από αυτά είναι ιδιαίτερα σπάνια όπως τα *Allium phytoticum* (είδος αγριοκρεμμυδιού), *Anthemis cretica* subsp. *columnae* (είδος μαργαρίτας), *Centaurea princeps* (είδος κενταύριας), *Poa trichophylla* (είδος αγρωστωδών). Συνολικά εμφανίζονται 38 ελληνικά ενδημικά είδη και υποείδη από τα οποία τα 2 (*Centaurea princeps*, *Thymus rechingeri* ssp. *macrocalyx*) είναι τοπικά ενδημικά του Τυμφρηστού και προστατεύονται από διεθνείς και ελληνικές συνθήκες. Η βλάστηση του Τυμφρηστού είναι επίσης πολύ πλούσια, αφού έχουν βρεθεί πάνω από 30 οικοτόποι-φυτοκοινωνίες. Μάλιστα μερικές από αυτές ανήκουν στην κλάση Darphno-Festucetea που είναι ενδημική της Ελλάδας, όπως επίσης και οι οικοτόποι που σχηματίζει η *Abies cephalonica* (κεφαλληνιακή ελάτη). Οι οικοτόποι με τη μεγαλύτερη ποικιλότητα σε φυτικά είδη είναι αυτοί που βρίσκονται συνήθως από τα δασοόρια, στα ψευδαλπικά λιβάδια. Στα λιβάδια του Βελουχίου εμφανίζονται και τα περισσότερα ενδημικά είδη. (Δημητρέλλος 2005).

2.4 ΓΕΩΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Οι γεωλογικοί σχηματισμοί που ανακαλύφθηκαν σε αυτήν την περιοχή ανήκουν στην περιοχή Ιλόνος-Πίνδος. Οι κύριοι βράχοι που αποτελούν τη βάση αυτής της περιοχής είναι σκληροί ασβεστολιθικοί σχηματισμοί διαφορετικών ηλικιών (Τριαδικός, Ιουρασικός, Κρητιδικός). Υπό την επίδραση διαφόρων μετεωρολογικών και βιολογικών παραγόντων, ο σκληρός ασβεστόλιθος θα γίνει το προϊόν αποσύνθεσης του μοναχικού δασικού εδάφους. Το χαλαρό χώμα είναι μαλακό και ουδέτερο, αυξάνεται με βάθος (Χαραμή, 2019, <http://tripadvisor.com.gr>).

2.5 ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ

Η Ευρυτανία αποτελεί ένα νέο τουριστικό προορισμό ο οποίος παρόλο που βρίσκεται στο αρχικό στάδιο ανάπτυξής του διαθέτει πλήθος ποιοτικών τουριστικών υποδομών. Σύμφωνα με το ΞΕΕ το 2018 στη Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας το ξενοδοχειακό δυναμικό φτάνει τις 40 μονάδες με 878 δωμάτια εκ των οποίων το 88% ανήκει στη κατηγορία 1-3 αστέρων.

Υπάρχουν τρεις μονάδες 5 αστέρων και δύο μονάδες 4 αστέρων. Ακόμη είναι επίσημα καταγεγραμμένες 111 μονάδες ενοικιαζόμενων δωματίων και 8 μονάδες επιπλωμένων κατοικιών. Δεν υπάρχει στη περιοχή καθόλου δυναμικό για κάμπινγκ. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο κύριος όγκος των καταλυμάτων βρίσκεται στο Καρπενήσι και στα γύρω χωριά ενώ ελάχιστα βρίσκονται στο Δήμο Αγράφων, μόλις 21 μονάδες. Το μεγαλύτερο ποσοστό σε αφίξεις και διανυκτερεύσεις τουριστών σε ξενοδοχεία κατέχουν τα ξενοδοχεία 2 αστέρων και ακολουθούν αυτά των 5 αστέρων. Η πλειοψηφία των επισκεπτών της Ευρυτανίας είναι Έλληνες σε ποσοστό 96% με μέση Διάρκεια Παραμονής 2,3 νύχτες. Όσον αφορά τους αλλοδαπούς τουρίστες αυτοί είναι κυρίως Ισραηλινοί και αποτελούν το 50% των ξένων επισκεπτών (Ινστιτούτο Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, 2015).

3 ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η συγκεκριμένη έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά την χρονική περίοδο Φεβρουάριου - Μαΐου 2021 στις ξενοδοχειακές μονάδες της Ευρυτανίας. Συγκεκριμένα, στις ξενοδοχειακές μονάδες που υπάρχουν στην Ευρυτανία, στάλθηκαν ερωτηματολόγια μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (λόγω των περιοριστικών μέτρων κατά του Covid 19). Για τον αποτελεσματικό σχεδιασμό πραγματοποιήθηκε συλλογή λίστας με όλες τις χρήσιμες πληροφορίες για τον τρόπο επικοινωνίας που επιλέξαμε από τους ιστότοπους των ξενοδοχειακών μονάδων.

3.1 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Για την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων, όπου εξετάζουν κατά ποσό υπάρχουν τα ερεθίσματα, που έχουν να κάνουν με θέματα για την προστασία του περιβάλλοντος με αποτέλεσμα την ανάπτυξη οικολογικής ευσυνειδησίας και «πράσινης επιχειρηματικότητας» στις ξενοδοχειακές μονάδες της Ευρυτανίας, φαίνεται ότι είναι απαραίτητη η ποσοτική έρευνα, που τη χρησιμοποιεί η πλειονότητα των ερευνητών, που έχουν ως κύριο στόχο τη συγκέντρωση πολλών δεδομένων γύρω από ένα θέμα (Mitchell & Jolley, 2007). Παράλληλα, έγινε η επιλογή της ποσοτικής έρευνας, καθώς έχει ως κύριο χαρακτηριστικό της την ευχρηστία και τον εύκολο τρόπο να συλλεχθούν πολλά ερευνητικά δεδομένα, τα οποία είναι αριθμητικά, σε σύντομο χρονικό διάστημα, σε αντίθεση με την ποιοτική έρευνα, όπου απαιτεί περισσότερο χρόνο και είναι πιο σύνθετη στον τρόπο που διεξάγεται. Ακόμα, με την ποσοτική έρευνα υπάρχει η δυνατότητα οι στόχοι της έρευνας να γενικευτούν και να συνδεθούν τα επαγωγικά με τα περιγραφικά αποτελέσματα. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα να προκύψουν χρήσιμες πληροφορίες για το οποιοδήποτε εξεταζόμενο θέμα, που αφορά μία έρευνα (Bryman, 2008).

3.2 ΔΕΙΓΜΑ

Για να είναι δυνατή η γενίκευση των αποτελεσμάτων μιας έρευνας, είναι απαραίτητο να επιλεγεί τυχαίο δείγμα, το οποίο πρέπει επίσης να είναι επαρκές και αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού (Gray, 2017). Η τυχαία δειγματοληψία μειώνει τις πιθανότητες να επιλεχθεί προκατειλημμένο δείγμα, γι' αυτό και βελτιώνει την εγκυρότητα και αξιοπιστία της έρευνας. Παρά τα πλεονεκτήματα αυτά όμως, δεν είναι πάντα εφικτό να διεξαχθεί τυχαία

δειγματοληψία, αφού οι πληθυσμιακές ομάδες δεν είναι πάντα εύκολο να εντοπιστούν, ενώ δεν υπάρχουν διαθέσιμοι κατάλογοι με τα ονόματα των μελών τους, με αποτέλεσμα να μην έχουν όλα τα μέλη την ίδια πιθανότητα να επιλεγούν και επομένως η επιλογή τους να μην μπορεί να γίνει τυχαία με κανένα τρόπο (Robson & McCartan, 2016).

Όταν η δειγματοληψία δεν είναι τυχαία, έχει το πλεονέκτημα ότι μπορεί να διεξαχθεί εύκολα και γρήγορα, με αποτέλεσμα να μπορούν να τηρηθούν και οι χρονικοί περιορισμοί. Αντίθετα, η τυχαία δειγματοληψία έχει αρκετά μειονεκτήματα, αφού συνεπάγεται επιλογή προκατειλημμένου δείγματος, με αποτέλεσμα να μην επιτρέπονται οι γενικεύσεις, ενώ παράλληλα να υπάρχει κίνδυνος για αποτελέσματα που δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, ειδικά όταν γίνεται δειγματοληψία ευκολίας (Patten & Newhart, 2018). Το δείγμα ευκολίας περιλαμβάνει δείγμα που είναι άμεσα διαθέσιμο και προσβάσιμο στον ερευνητή, το οποίο όμως μπορεί να έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που δεν αντιπροσωπεύουν ολόκληρο τον πληθυσμό και επομένως η έρευνα να αποτυπώνει τελικά μια άγνωστη κατ' ακρίβεια υποομάδα του πληθυσμού μόνο (Creswell, 2018). Παρά τις αδυναμίες της μεθόδου αυτής, για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας κρίθηκε ότι ήταν η πιο εφικτή μέθοδος επιλογής του δείγματος και επομένως αποφασίστηκε το δείγμα να ληφθεί με επιλεκτική δειγματοληψία. Το δείγμα της έρευνας ήταν 80 άτομα, όπου είτε ήταν ιδιοκτήτες, είτε εργάζονταν ως επικεφαλής σε ξενοδοχείο ή σε ενοικιαζόμενα δωμάτια.

3.3 ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΜΕΤΡΗΣΗΣ

Το ερωτηματολόγιο ήταν, όσο γινόταν, περιορισμένο σε έκταση ώστε οι ερωτώμενοι να απαντήσουν με ευκολία και με όσο μεγαλύτερη προσοχή. Οι ερωτήσεις ήταν κλειστού τύπου και μία από αυτές χρησιμοποιούσε την κλίμακα Likert. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από τρεις ενότητες: (α) η πρώτη ενότητα (ερωτήσεις 1-5) αφορά τα γενικά στοιχεία των ξενοδοχείων και των ενοικιαζόμενων δωματίων, (β) το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου (ερωτήσεις 6-16) αφορά στη διερεύνηση περιβαλλοντικών πρακτικών και αξιολόγηση συμπεριφοράς για την εκλογή φυτικών ειδών στις ορεινές ξενοδοχειακές μονάδες και (γ) το τρίτο μέρος (ερωτήσεις 17-22) καλείται να προσδιορίσει τα πιθανά οφέλη, τα εμπόδια και τα κίνητρα που θα πρέπει να παρέχονται προκειμένου μία ξενοδοχειακή μονάδα να ακολουθήσει κάποιο περιβαλλοντικό πρότυπο

Παρακάτω παρατίθενται οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου:

- 1. Ονομασία επιχείρησης (προαιρετικό)**
- 2. Ονοματεπώνυμο**
- 3. Η θέση σας στην επιχείρηση**
- 4. Πόσα χρόνια υφίστανται το ξενοδοχείο / ενοικιαζόμενα δωμάτια;**
  - A. 1 – 5 χρόνια
  - B. 5 – 10 χρόνια
  - Γ. 10 – 30 χρόνια
  - Δ. Πάνω από 30 χρόνια
- 5. Σε ποια κατηγορία ανήκει το ξενοδοχείο – ενοικιαζόμενα δωμάτια;**
  - A. 5 αστέρων ή κλειδιών
  - B. 4 αστέρων ή κλειδιών
  - Γ. 3 αστέρων ή κλειδιών
  - Δ. 2 αστέρων ή κλειδιών
- 6. Ποια πρότυπα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης ακολουθεί το ξενοδοχείο – ενοικιαζόμενα δωμάτια;**
  - A. Κανένα
  - B. Green Key
  - Γ. ISO14001
  - Δ. ECOLABEL
  - E. EMAS
- 7. Έχετε παρακολουθήσει συνέδρια / ημερίδες περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος**
  - A. Ναι
  - B. Όχι
  - Γ. Θα με ενδιέφερε
  - Δ. Δεν με ενδιαφέρει
- 8. Έχετε ενημερώσει/εκπαιδεύσει το προσωπικό σας σε θέματα οικολογικής πολιτικής;**
  - A. Ναι
  - B. Όχι
- 9. Έχετε λάβει κάποια επιχορήγηση για θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης;**
  - A. Ναι
  - B. Όχι
- 10. Το ξενοδοχείο σας / ενοικιαζόμενα δωμάτια είναι σχεδιασμένο/α με υλικά φιλικά προς το περιβάλλον και αν ΝΑΙ ποια είναι αυτά;**
  - A. Ξύλο
  - B. Φυσική πέτρα
  - Γ. Κεραμικά Υλικά
  - Δ. Οικολογικά χρώματα
  - E. Όλα τα παραπάνω
  - ΣΤ. Κανένα από τα παραπάνω
- 11. Τα φυτά σε εσωτερικούς – εξωτερικούς χώρους του ξενοδοχείου:**
  - A. Έχουν αγοραστεί
  - B. Έχουν μεταφτευτεί
  - Γ. Και τα δύο
- 12. Η περιποίηση του κήπου – φυτών γίνεται από:**
  - A. Εσάς τους ίδιους

B. Ειδικό συνεργείο

13. Τα φυτά σε εσωτερικούς χώρους του ξενοδοχείου – ενοικιαζόμενων δωματίων είναι επιλογή του προσωπικού σας γούστου ή συμβουλές από ειδικούς σε έργα πράσινου;

- A. Επιλογή μου
- B. Κηπουρός
- Γ. Εταιρεία Φύτευσης & Συντήρησης
- Δ. Άλλο

14. Η επιλογή των φυτών (εσωτερικών ή εξωτερικών χώρων) ακολουθούν κάποιο πρότυπο και αν ναι ποιο;

- A. Φυτά που συμβολίζουν μια περίοδο του χρόνου (πχ αρκουδοπούναρο τα Χριστούγεννα)
- B. Αυτοφυή
- Γ. Φαρμακευτικά
- Δ. Αρτυματικά
- E. Καλλωπιστικά
- Στ. Κανένα πρότυπο
- Z. Άλλο

15. Ποιες από τις παρακάτω δραστηριότητες υλοποιείτε ή έχετε υλοποιήσει μέχρι σήμερα;

- A. Χρήση βιολογικών προϊόντων
- B. Παρασκευή κομπόστας
- Γ. Χρήση οικολογικών καθαριστικών
- Δ. Ανακύκλωση
- E. Λαμπτήρες νέας τεχνολογίας

16. Προσφέρετε στους πελάτες σας την ευχάριστη εμπειρία της εναρμόνισης με τη φύση και με ποιες δραστηριότητες;

- A. Ποδηλασία βουνού
- B. Ημερήσιες εκδρομές σε μονοπάτια
- Γ. Δραστηριότητες σε λαχανόκηπους – θερμοκήπια
- Δ. Σεμινάρια με την χρήση φαρμακευτικών φυτών για καλλυντικά, αλοιφές, αφεψήματα
- E. Οδηγίες για την εξερεύνηση των αξιοθέατων της περιοχής σας
- Στ. Όλα τα παραπάνω

17. Κατά την γνώμη οι πελάτες είναι πρόθυμοι στο να πληρώσουν περισσότερα χρήματα για να μείνουν σε ένα ξενοδοχείο με Οικολογική συνείδηση;

- A. Ναι
- B. Όχι

18. Πιστεύετε ότι η βράβευση ή απονομή ενός οικολογικού σήματος για το ξενοδοχείο – ενοικιαζόμενα δωμάτια θα απέδιδε;

- A. Ηθική ανταμοιβή για την ευαισθησία αλλά και την προστασία σε θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης
- B. Περισσότερα οικονομικά κέρδη
- Γ. Διαφήμιση για τον τόπο ως αποτέλεσμα την αύξηση του τουρισμού
- Δ. Όλα τα παραπάνω
- E. Δεν γνωρίζω

19. Πιστεύετε ότι ο τουρισμός μπορεί να προκαλέσει αρνητικές επιπτώσεις στον αστικό - περιαστικό χώρο και αν ΝΑΙ ποιες είναι αυτές;

- A. Ατμοσφαιρική Ρύπανση

- B. Ηχορύπανση
- Γ. Επιπτώσεις στην χλωρίδα και πανίδα
- Δ. Αλλοίωση αισθητικής τοπίου
- Ε. Όλα τα παραπάνω
- Στ. Καμία αρνητική επίπτωση

20. Ποιοι παράγοντες θα σας παρακινούσαν να κάνετε νέες ή περισσότερες τεχνικές φιλικές προς το περιβάλλον;

- A. Υποβάθμιση του περιβάλλοντος
- B. Υπέρμετρη κατανάλωση φυσικών πόρων
- Γ. Κλιματική αλλαγή
- Δ. Όλα τα παραπάνω
- Ε. Κανένα

21. Ποια τα οφέλη που μπορεί να κερδίσει το ξενοδοχείο – ενοικιαζόμενα δωμάτια από την χρήση περιβαλλοντικής πολιτικής;

- A. Μείωση λειτουργικού κόστους
- B. Βελτίωση της εικόνας – φήμης του ξενοδοχείου
- Γ. Διαφήμιση για τον τόπο ως αποτέλεσμα την αύξηση του τουρισμού
- Δ. Όλα τα παραπάνω
- Ε. Δεν γνωρίζω

22. Ποια εμπόδια εντοπίζετε που μπορεί να σας αποθαρρύνουν από την καθιέρωση περιβαλλοντικών πρακτικών στην ξενοδοχειακή μονάδα σας;

	Καθόλου σημαντικό	Λίγο σημαντικό	Αδιάφορο	Σημαντικό	Πολύ σημαντικό
Υψηλό κόστος					
Έλλειψη γνώσεων και προσόντων από το προσωπικό					
Έλλειψη ευαισθητοποίησης από τους πολίτες					
Έλλειψη υποστήριξης από τις αρμόδιες υπηρεσίες περιβάλλοντος					
Έλλειψη υποδομών – εγκαταστάσεων στην περιφέρεια που ανήκετε					

3.4 ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Τα δεδομένα συλλέχθηκαν με δύο τρόπους: (α) με την αποστολή του ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου μέσω e-mail και (β) με την κοινοποίηση του συνδέσμου του ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης. Το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο και στις δύο περιπτώσεις συνοδευόταν με ένα κείμενο, στο οποίο αναγραφόταν ο τίτλος και ο στόχος της έρευνας. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν ότι έχουν την δυνατότητα να μην

συμμετέχουν στην έρευνα ή να αποχωρήσουν ανά πάσα στιγμή, χωρίς να έχουν κάποια συνέπεια και ότι θα υπάρξει προστασία των δεδομένων τους τα οποία θα χρησιμοποιηθούν μόνο για την έρευνα και θα είναι στη διάθεση τους όποτε τα χρειαστούν. Το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο απεστάλη το Φεβρουάριο του 2021 και έπειτα από ένα εύλογο χρονικό διάστημα εστάλη μια υπενθύμιση στις μονάδες που δεν είχαν ανταποκριθεί προκειμένου να αυξηθεί ο ρυθμός απόκρισης. 52 απαντήσεις συγκεντρώθηκαν συνολικά. Αυτό αποτελεί ρυθμό απόκρισης 65% που είναι εξαιρετικά ικανοποιητικός δεδομένου των περιορισμών της έρευνας (παρ. 3.6).

3.5 ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έγινε με την βοήθεια του στατιστικού προγράμματος spss v.24. Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων για κάθε ερώτηση γίνεται με τη βοήθεια διαγραμμάτων, όπου αναγράφεται το ποσοστό που έλαβαν οι εκάστοτε απαντήσεις, και πινάκων, όπου παρουσιάζονται οι συχνότητες και τα ποσοστά που έλαβε η κάθε απάντηση.

3.6 ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ

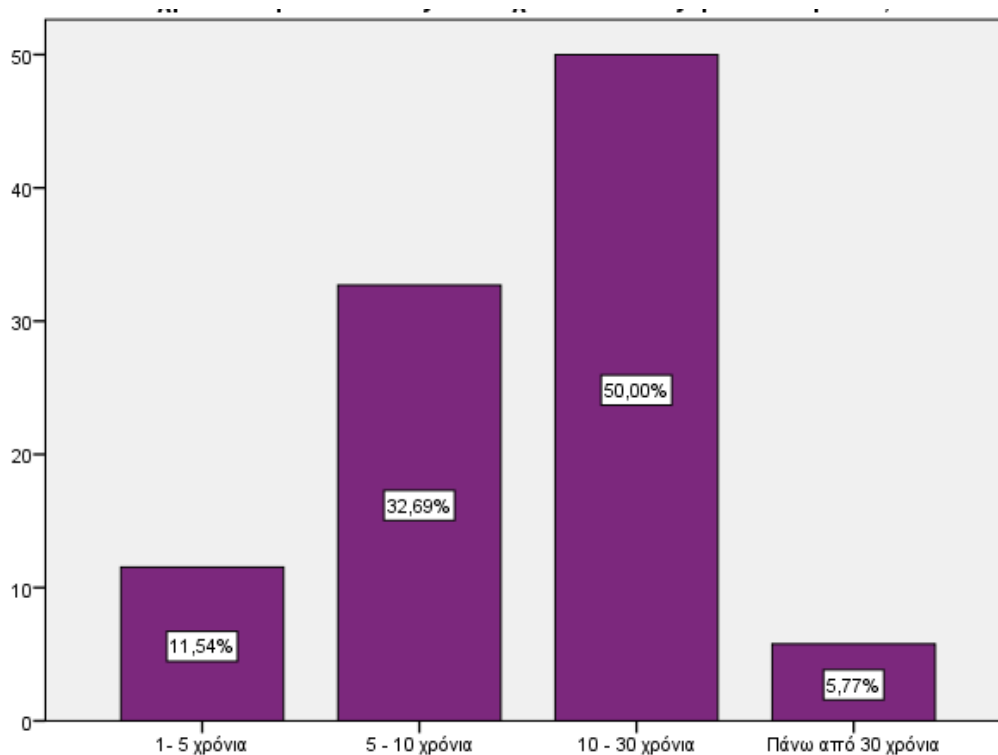
Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά την έναρξη της πανδημίας covid-19 ένα σοβαρό πρόβλημα που έκανε αρκετά δύσκολη την προσπάθεια επικοινωνίας, καθώς οι περισσότερες από τις ξενοδοχειακές μονάδες ήταν εκτός λειτουργίας και η συλλογή των στοιχείων πραγματοποιήθηκε με αποστολή του ερωτηματολογίου στις ηλεκτρονικές διευθύνσεις των ξενοδοχειακών μονάδων. Η συγκέντρωση των στοιχείων υπήρξε εξαιρετικά δύσκολη γιατί πολλές από τις ηλεκτρονικές διευθύνσεις ήταν λανθασμένες και λόγω της πανδημίας covid-19 υπήρξε μειωμένη ανταπόκριση. Επίσης, δεδομένου ότι τα ξενοδοχεία έχουν υποστεί σημαντικές επιπτώσεις από την πανδημία, καταγράφοντας μεγάλες απώλειες εσόδων, είναι πιθανόν οι απαντήσεις τους ως προς τα μελλοντικά τους σχέδια να είναι μεροληπτικές και αρνητικά προδιατεθειμένες σε ενέργειες που προϋποθέτουν επιπλέον κόστος και προσωπικό.

4 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

4.1 ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

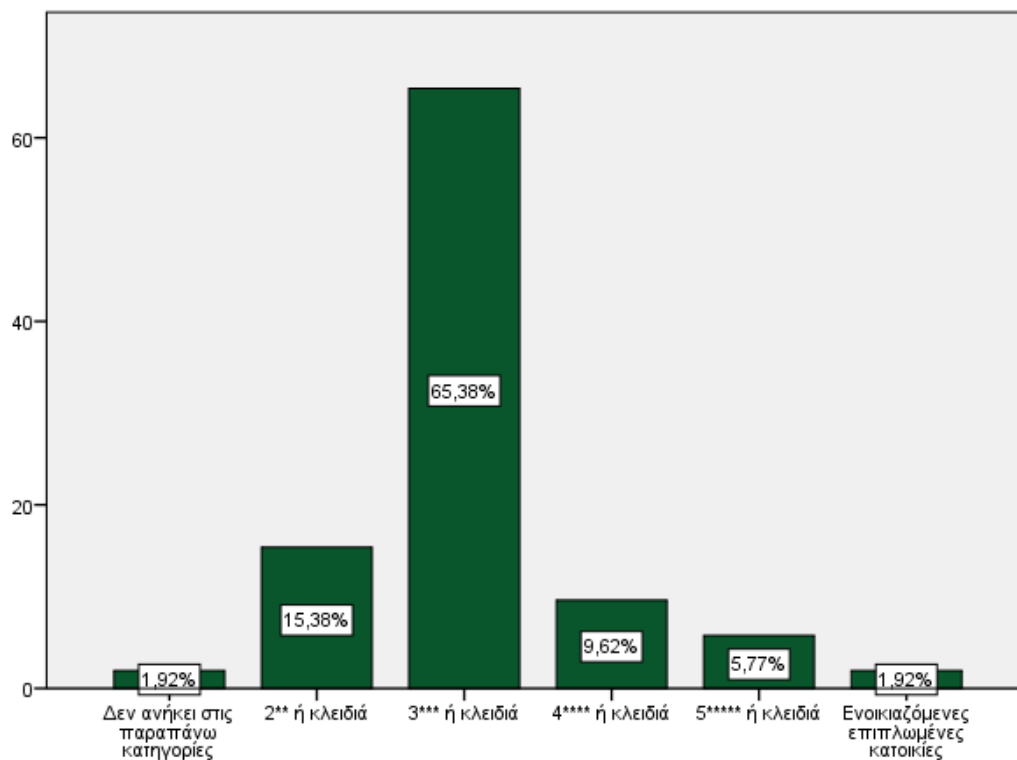
Στην έρευνα για τη διερεύνηση περιβαλλοντικών πρακτικών και αξιολόγησης συμπεριφοράς για την εκλογή φυτικών ειδών στις ορεινές ξενοδοχειακές μονάδες στην Ευρυτανία συμμετείχαν 52 άτομα, εκ των οποίων οι περισσότεροι έχουν ξενοδοχείο ή ενοικιαζόμενα δωμάτια από 10 – 30 χρόνια (N=26, 50%). Το 32,7% αυτών έχουν ξενοδοχείο ή ενοικιαζόμενα δωμάτια από 5 – 10 χρόνια, το 11,5% αυτών έχουν ξενοδοχείο ή ενοικιαζόμενα δωμάτια από 1 – 5 χρόνια και το 5,8% αυτών έχουν ξενοδοχείο ή ενοικιαζόμενα δωμάτια περισσότερο από 30 χρόνια (Εικόνα 4.1).

Εικόνα 4.1 Έτη που υφίστανται το ξενοδοχείο ή τα ενοικιαζόμενα δωμάτια

Όπως φαίνεται και στην Εικόνα 4.2, οι περισσότεροι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι το ξενοδοχείο τους ή τα ενοικιαζόμενα δωμάτια ανήκουν στην κατηγορία είναι 3*** ή κλειδιών (N=34, 65,4%). Το 15,4% αυτών δήλωσαν ότι το ξενοδοχείο τους ή τα ενοικιαζόμενα δωμάτια ανήκουν στην κατηγορία είναι 2** ή κλειδιών. Το 9,6% αυτών δήλωσαν ότι το ξενοδοχείο τους ή τα ενοικιαζόμενα δωμάτια ανήκουν στην κατηγορία είναι 4**** ή κλειδιών. Το 5,8% αυτών δήλωσαν ότι το ξενοδοχείο τους ή τα ενοικιαζόμενα δωμάτια ανήκουν στην

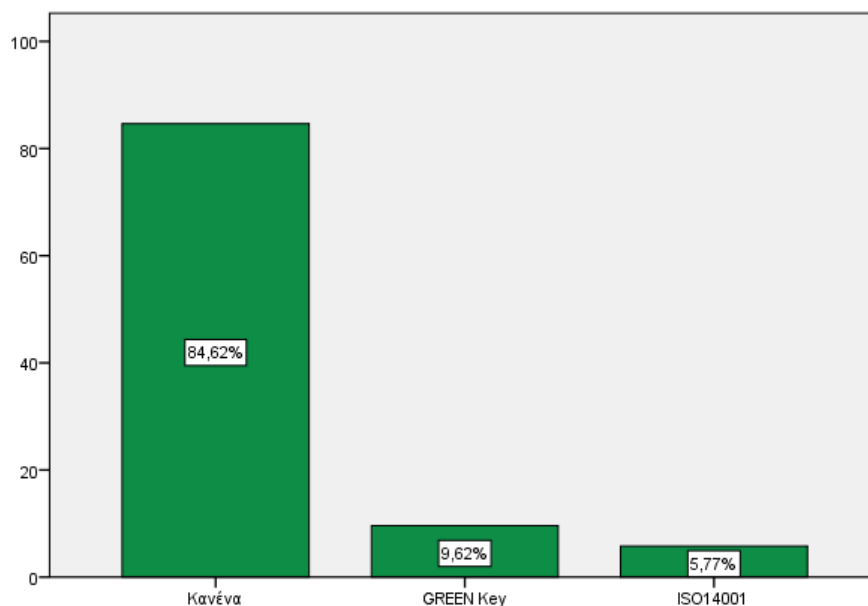
κατηγορία είναι 5***** ή κλειδιών. Τέλος, μόλις το 1,9% αυτών δήλωσαν ότι το ξενοδοχείο τους ή τα ενοικιαζόμενα δωμάτια είτε δεν ανήκουν στις παραπάνω κατηγορίες, είτε είναι ενοικιαζόμενες επιπλωμένες κατοικίες.

Εικόνα 4.2 Κατηγορία που ανήκει το ξενοδοχείο

4.2 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Οι περισσότεροι ιδιοκτήτες ή εργαζόμενοι ξενοδοχείου ή ενοικιαζόμενων δωματίων ανέφεραν ότι δεν ακολουθούν κανένα από τα πρότυπα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (N=44, 84,6%) (Εικόνα 4.3). Το 9,6% αυτών δήλωσαν ότι το ξενοδοχείο ή ενοικιαζόμενα δωμάτια ακολουθεί το πρότυπο Green Key και το 5,8% αυτών δήλωσαν ότι το ξενοδοχείο ή ενοικιαζόμενα δωμάτια ακολουθεί το πρότυπο ISO 4001.

Εικόνα 4.3 Πρότυπα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης του ξενοδοχείου – ενοικιαζόμενων δωματίων

Σε ότι αφορά την κατηγορία του ξενοδοχείου και την εφαρμογή προτύπου Περιβαλλοντικής Διαχείρισης φαίνεται ότι δεν υπάρχει κάποια συσχέτιση ανάμεσα στην κατηγορία του ξενοδοχείου και την εφαρμογή περιβαλλοντικών προτύπων. Αυτό επιβεβαιώνεται και στατιστικά με τη χρήση του τεστ χ^2 . Συγκεκριμένα το χ^2 για το συγκεκριμένο σύνολο δεδομένων είναι 11,249 ενώ η κρίσιμη τιμή για 10 βαθμούς ελευθερίας και επίπεδο σημαντικότητας 5% είναι 18,307 ($11,249 < 18,307$) (Πίνακας 4.1).

Πίνακας 4.1: Προγράμματα περιβαλλοντικής διαχείρισης ανά κατηγορία ξενοδοχείου

	Προγράμματα περιβαλλοντικής διαχείρισης			Άθροισμα
	Green Key	ISO 14001	Κανένα	
2** ή κλειδιά	1		7	8
3*** ή κλειδιά	2	2	30	34
4**** ή κλειδιά	2		3	5
5***** ή κλειδιά		1	2	3
Λοιπά			2	2
Σύνολο	5	3	44	52

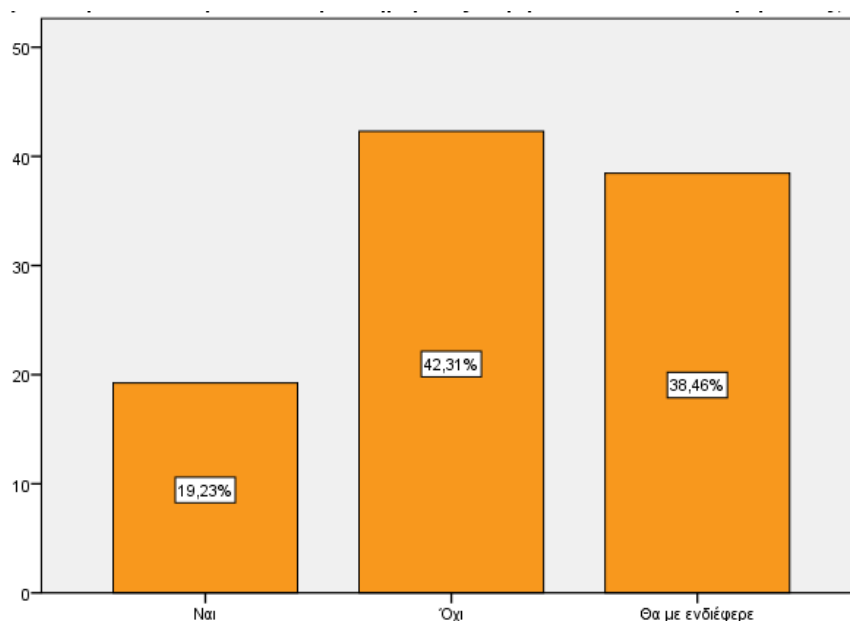
Παρόμοιο συμπέρασμα προκύπτει και για τη συσχέτιση του χρόνου λειτουργίας του καταλύματος με την εφαρμογή περιβαλλοντικών προτύπων (Πίνακας 4.2). Το χ^2 για το

συγκεκριμένο σύνολο δεδομένων είναι 11,008 ενώ η κρίσιμη τιμή για 6 βαθμούς ελευθερίας και επίπεδο σημαντικότητας 5% είναι 12,592 ($11,008 < 12,592$).

Πίνακας 4.2. Προγράμματα περιβαλλοντικής διαχείρισης και χρόνια λειτουργίας επιχείρησης

Προγράμματα περιβαλλοντικής διαχείρισης				
	Green Key	ISO 14001	Κανένα	Άθροισμα
1 έως 5 χρόνια	1	2	3	6
5 έως 10 χρόνια	2		15	17
10 έως 30 χρόνια	2	1	23	26
30+			3	3
Σύνολο	5	3	44	52

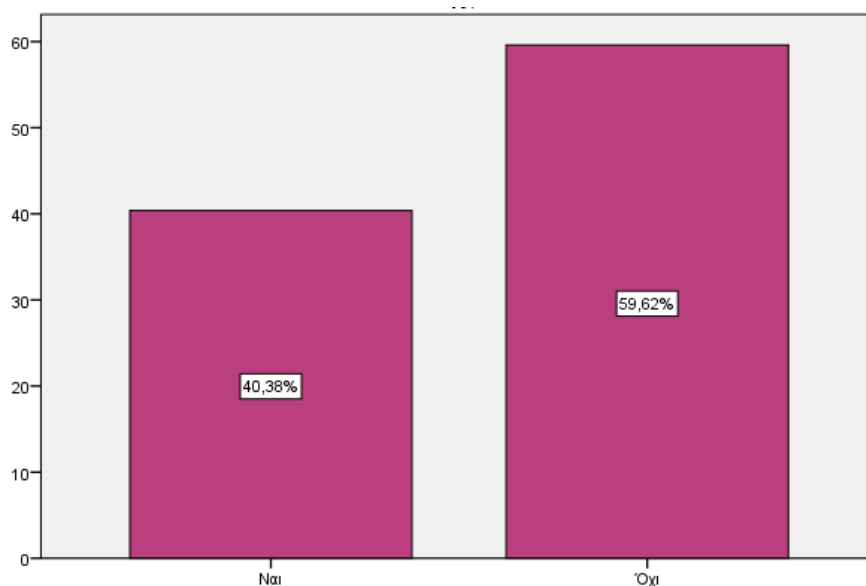
Από τα στοιχεία της έρευνας φαίνεται ότι οι περισσότεροι ιδιοκτήτες ή εργαζόμενοι σε ξενοδοχειακές μονάδες δεν δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα περιβαλλοντικά θέματα. Μάλιστα οι περισσότεροι συμμετέχοντες δεν έχουν παρακολουθήσει συνέδρια ή/και ημερίδες περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος (N=55, 42,3%). Το 38,5% αυτών δήλωσαν ότι θα τους ενδιέφερε να παρακολουθήσουν συνέδρια – ημερίδες περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος (Εικόνα 4.4). Μόλις το 19,2% αυτών έχουν ήδη παρακολουθήσει συνέδρια – ημερίδες περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος.

Εικόνα 4.4 Παρακολούθηση συνεδρίων – ημερίδων περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος

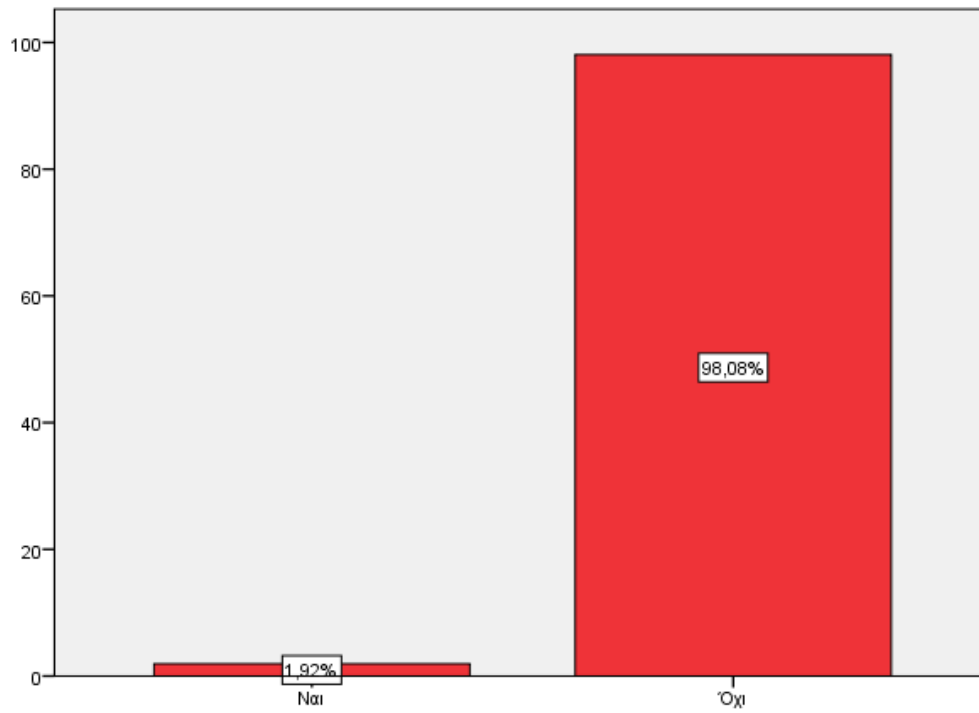
Όπως μάλλον ήταν αναμενόμενο από τις προηγούμενες απαντήσεις (ξενοδοχειακές μονάδες χωρίς πρότυπα περιβαλλοντικής πολιτικής, χωρίς παρακολούθηση ημερίδων/συνεδρίων για περιβαλλοντικά θέματα) οι περισσότεροι συμμετέχοντες δεν έχουν ενημερώσει ή εκπαιδεύσει το προσωπικό τους σε θέματα οικολογικής πολιτικής (N=31, 59,6%) αν και το 40,4% αναφέρει ότι έχουν ενημερώσει – εκπαιδεύσει το προσωπικό τους σε θέματα οικολογικής πολιτικής (Εικόνα 4.5).

Καθώς δεν υπάρχει ενδιαφέρον από τους περισσότερους ιδιοκτήτες και ξενοδοχοϋπαλλήλους είναι αναμενόμενο ότι δεν θα έχουν αναζητήσει κάποια χρηματοδότηση που σχετίζεται με το περιβάλλον ή την ex situ προστασία φυτών. Από την Εικόνα 4.6 φαίνεται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες δεν έχουν λάβει κάποια επιχορήγηση για θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης (N=51, 98,1%) και μόλις το 1,9% αυτών έχουν λάβει κάποια επιχορήγηση για θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης.

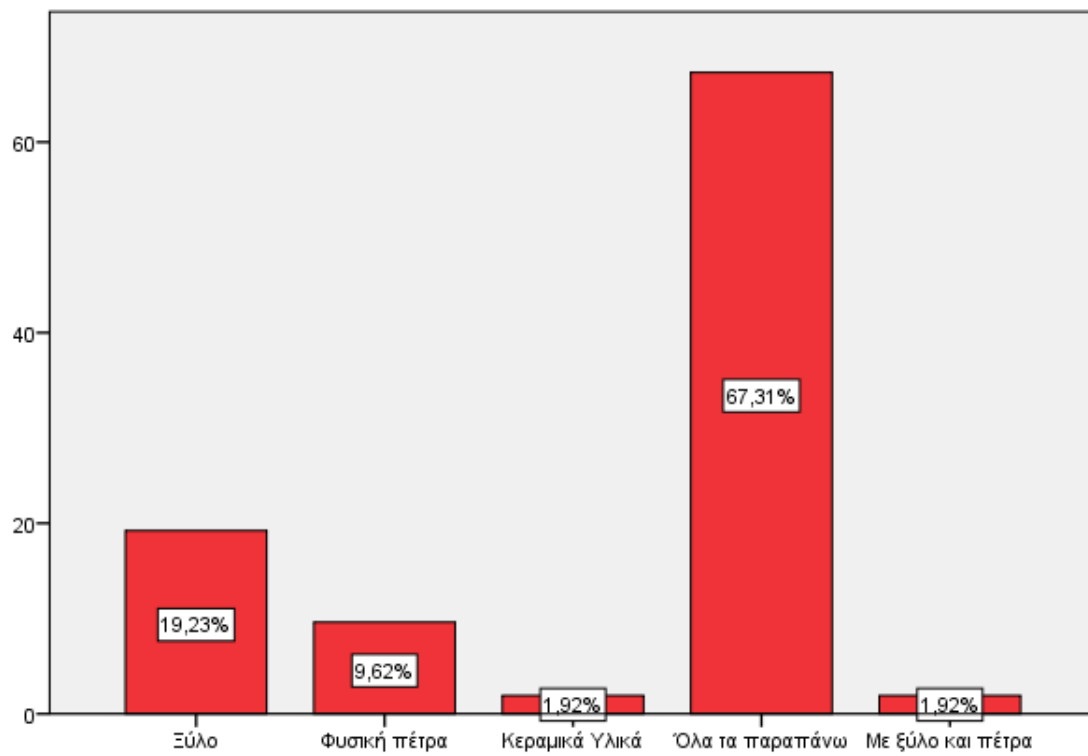

Εικόνα 4.5 Ενημέρωση προσωπικού σε θέματα οικολογικής πολιτικής

Από την άλλη όμως φαίνεται ότι τα ξενοδοχεία και τα ενοικιαζόμενα δωμάτια είναι χτισμένα με υλικά φιλικά προς το περιβάλλον. Το 19,2% έχουν στη δομή τους υλικά όπως ξύλο, το 9,6% φυσική πέτρα, το 1,9% ξύλο και πέτρα, ομοίως για κεραμικά υλικά, ενώ το 67,3% (N=35) χρησιμοποιεί συνδυασμό όλων των παραπάνω (Εικόνα 4.7).

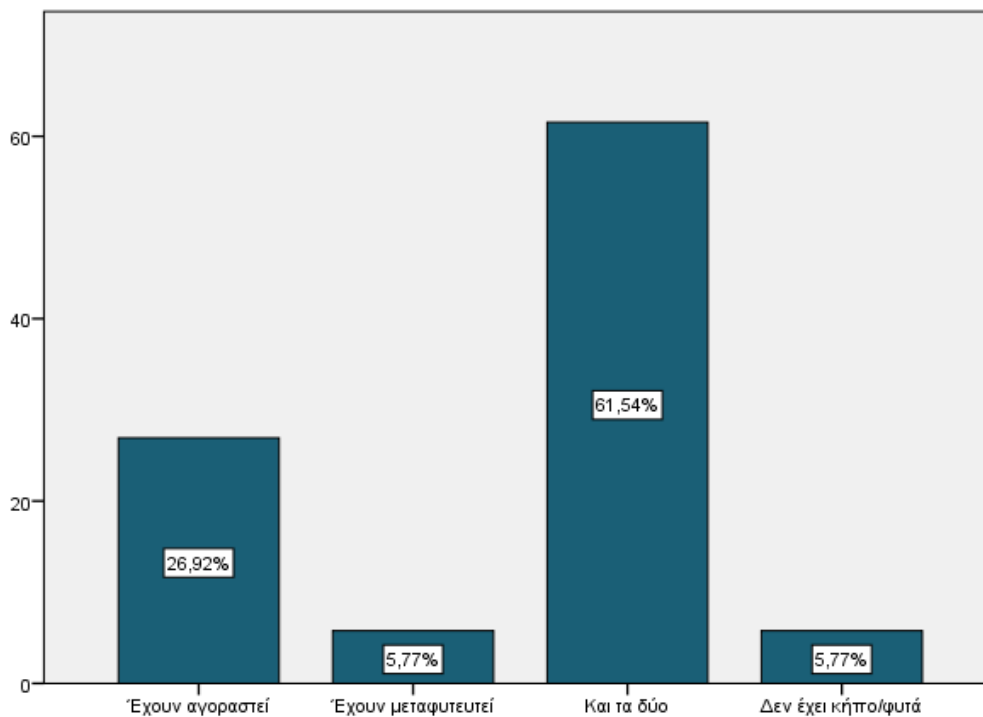

Εικόνα 4.6 Επιχορήγηση για θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης

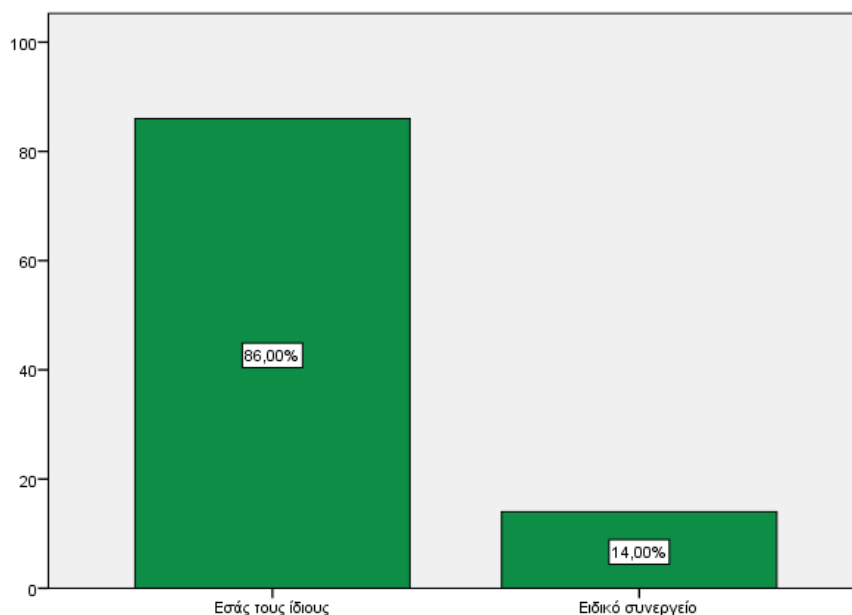
Εικόνα 4.7 Σχεδιασμένα με υλικά φιλικά προς το περιβάλλον

Στο μεγαλύτερο ποσοστό τα ξενοδοχεία και τα ενοικιαζόμενα δωμάτια έχουν φυτά σε εσωτερικούς και εξωτερικούς χώρους που είτε έχουν αγοραστεί είτε έχουν μεταφυτευτεί (N=32, 61,5%), ενώ το 26,9% έχουν φυτά που έχουν αποκλειστικά αγοραστεί, το 5,8% έχουν φυτά που έχουν αποκλειστικά μεταφυτευτεί, και επίσης το 5,8% δεν έχουν κήπο ή φυτά (Εικόνα 4.8). Πρέπει να τονιστεί ότι η μεταφύτευση είναι η δραστηριότητα που καταναλώνει περισσότερες ώρες για το υπαλληλικό προσωπικό σε σχέση με τις άλλες δραστηριότητες (π.χ. απλή αγορά). Οι μεταφυτεύσεις έχουν γίνει είτε από φυτά κήπων ή και ακόμα από αυτοφυή είδη της περιοχής όπως το κουλιάστραντο (*Primula veris*).

Εικόνα 4.8 Φυτά σε εσωτερικούς – εξωτερικούς χώρους του ξενοδοχείου

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει ότι στις περισσότερες ξενοδοχειακές επιχειρήσεις η περιποίηση του κήπου και των φυτών γινόταν από το προσωπικό ή τους ίδιους τους ιδιοκτήτες (N=45, 86%) και μόλις στο 13,5% η περιποίηση του κήπου και των φυτών γινόταν από το ειδικό συνεργείο (Εικόνα 4.9).

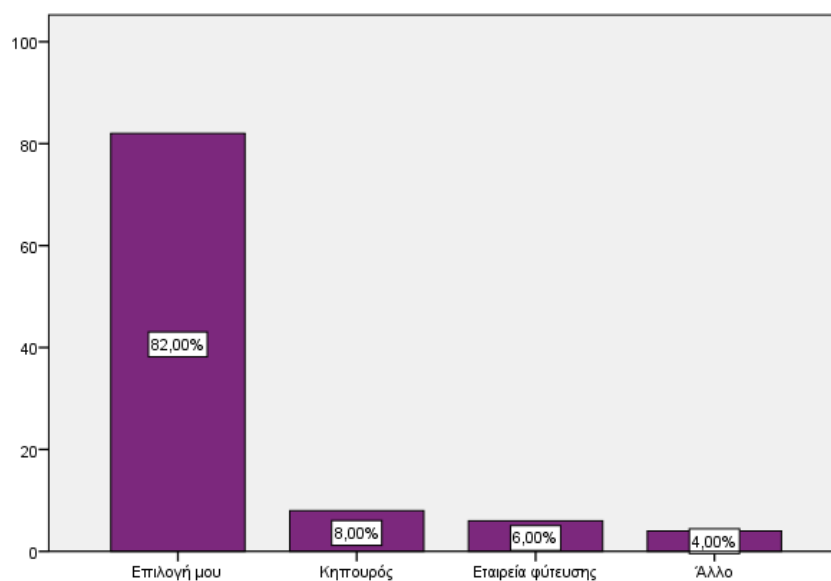
Εικόνα 4.9 Περιποίηση του κήπου - φυτών

Η επιλογή των φυτικών ειδών που τοποθετήθηκαν σε εσωτερικούς και εξωτερικούς χώρους των ξενοδοχειακών μονάδων ήταν κυρίως επιλογή των ιδιοκτητών (N=41, 82%) χωρίς την καθοδήγηση από κάποιον ειδικό. Το 8% των συμμετεχόντων στην έρευνα δήλωσαν ότι τα φυτά σε εσωτερικούς ή/και σε εξωτερικούς χώρους του ξενοδοχείου και των ενοικιαζόμενων δωματίων ήταν επιλογή του κηπουρού, το 6% αυτών ότι τα φυτά ήταν επιλογή της εταιρείας φύτευσης και το 4% αυτών ότι τα φυτά ήταν επιλογή βάσει άλλου παράγοντα χωρίς να αναφέρεται ο συγκεκριμένος παράγοντας (Εικόνα 4.10).

Από ότι φαίνεται στις περισσότερες ξενοδοχειακές μονάδες η επιλογή των φυτών έγινε με βάση τα αυτοφυή είδη της περιοχής (N=24, 46,1%) και ακολουθήθηκαν τα είδη που χρησιμοποιούνται σαν καλλωπιστικά στην ευρύτερη περιοχή (23.1%). Τα υπόλοιπα είδη (από λαχανόκηπους, συμβολικά εορτών κλπ.) έλαβαν μικρότερα ποσοστά (Πίνακας 4.3).

Σε ότι αφορά άλλα περιβαλλοντικά μέτρα που έχουν παρθεί, φαίνεται ότι οι περισσότερες ξενοδοχειακές μονάδες χρησιμοποιούν λαμπτήρες νέας τεχνολογίας (N=16, 30,9%), ανακύκλωση (χαρτιού, γυαλιού, πλαστικού, μπαταρίας) (25%), χρήση βιολογικών προϊόντων (13,5%), κομποστοποίηση (9,6%) οικολογικά καθαριστικά (1,9%), ενώ οι υπόλοιπες δραστηριότητες συγκέντρωσαν μικρότερα ποσοστά (Πίνακας 4.4).

Εικόνα 4.10 Επιλογή των φυτών σε εσωτερικούς – εξωτερικούς χώρους

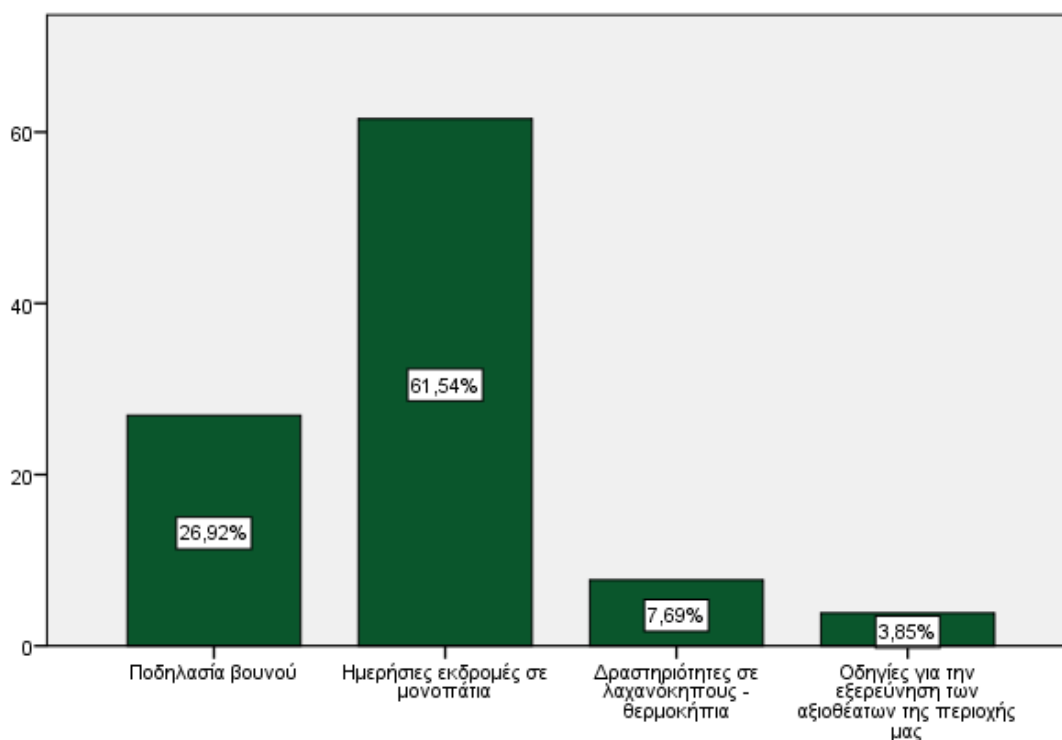
Πίνακας 4.3. Επιλογή των ειδών που χρησιμοποιήθηκαν

	Συχνότητα	
	α	Ποσοστό
Αυτοφυή είδη της περιοχής	24	46,1
Καλλωπιστικά είδη	12	23,1
Καλλωπιστικά είδη και λαχανόκηπο	1	1,9
Κανένα	5	9,6
Όλα τα παραπάνω	3	3,8
Φυτά που συμβολίζουν περίοδο του χρόνου (π.χ. το αρκουδοπούρναρο τα Χριστούγεννα)	7	13,5
Σύνολο	52	100,0

Πίνακας 4.4. Υλοποιούμενες περιβαλλοντικές πρακτικές

	Συχνότητα	Ποσοστό
Ανακύκλωση (χαρτιού ,γυαλιού ,πλαστικού, μπαταρίας)	13	25,0
Οικολογικά καθαριστικά	1	1,9
Βιολογικά προϊόντα, κομποστοποίηση, ανακύκλωση και λαμπτήρες νέας τεχνολογίας	1	1,9
Λαμπτήρες νέας τεχνολογίας	16	30,9
Όλα εκτός από παρασκευή κομπόστας	1	1,9
Όλα τα παραπάνω	2	3,8
Παρασκευή κομπόστας	5	9,6
Χρήση βιολογικών προϊόντων	7	13,5
Χρήση οικολογικών καθαριστικών	6	11,5
Σύνολο	52	100,0

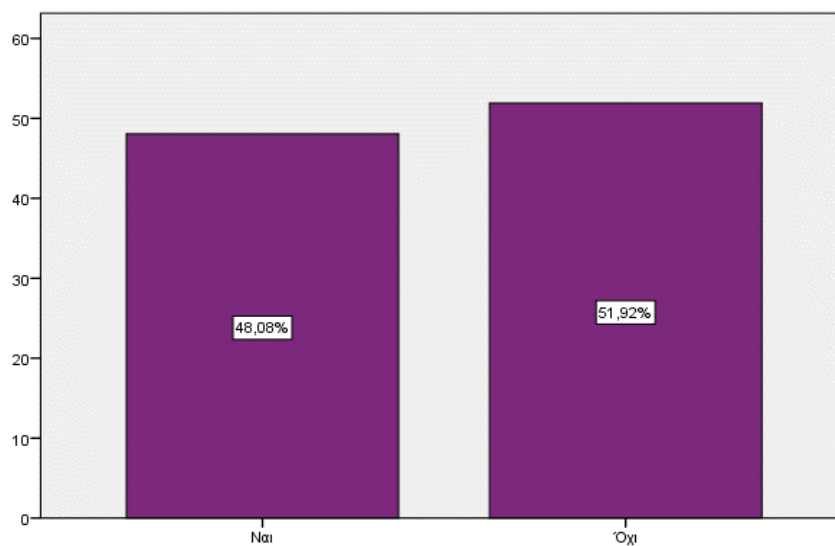
Οι περισσότερες ξενοδοχειακές μονάδες, παρόλο που δεν έχουν κάποιο πιστοποιητικό Περιβαλλοντικής Διαχείρισης ή ενδιαφέρον για παρακολούθηση ημερίδων σχετικών με το περιβάλλον, δηλώνουν ότι προσφέρουν εμπειρίες στη φύση με ημερήσιες εκδρομές σε μονοπάτια (N=32, 61,5%), ποδηλασία στο βουνό (26,9%), συμμετοχή σε αγροτικές εργασίες όπως σε λαχανόκηπους και θερμοκήπια (7,7%), ενώ μικρό είναι το ποσοστό αυτών που δίνουν μόνο οδηγίες για την εξερεύνηση αξιοθέατων στην περιοχή έρευνας (3,9%) (Εικόνα 4.11).

Εικόνα 4.11 Δραστηριότητες που προσφέρουν ευχάριστη εναρμόνιση με τη φύση

4.3 ΠΙΘΑΝΑ ΟΦΕΛΗ/ ΕΜΠΟΔΙΑ/ ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΥΙΟΘΕΤΗΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

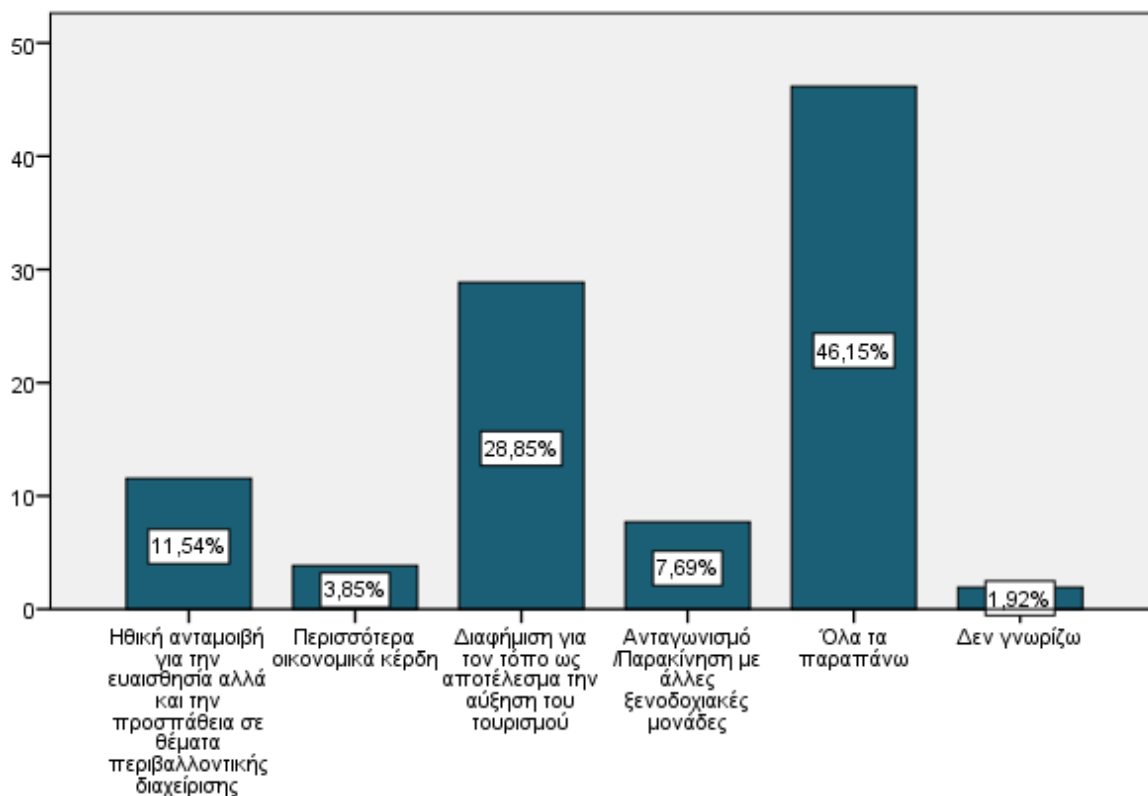
Σε ότι αφορά τους επισκέπτες, σύμφωνα με τις απαντήσεις των ιδιοκτητών και υπαλλήλων των ξενοδοχειακών μονάδων, το ποσοστό αυτών που θα πλήρωναν περισσότερα χρήματα για μια ξενοδοχειακή μονάδα με οικολογική συνείδηση είναι σχεδόν μοιρασμένο στη μέση. Συγκεκριμένα, το 51,9% των ερωτηθέντων πιστεύουν ότι οι πελάτες δεν θα ήταν πρόθυμοι να πληρώσουν περισσότερα χρήματα κατά τη διαμονή τους για ένα ξενοδοχείο με οικολογική συνείδηση ενώ το 48,1% θεωρούν ότι οι πελάτες τους θα ήταν πρόθυμοι να το πράξουν (Εικόνα 4.12).

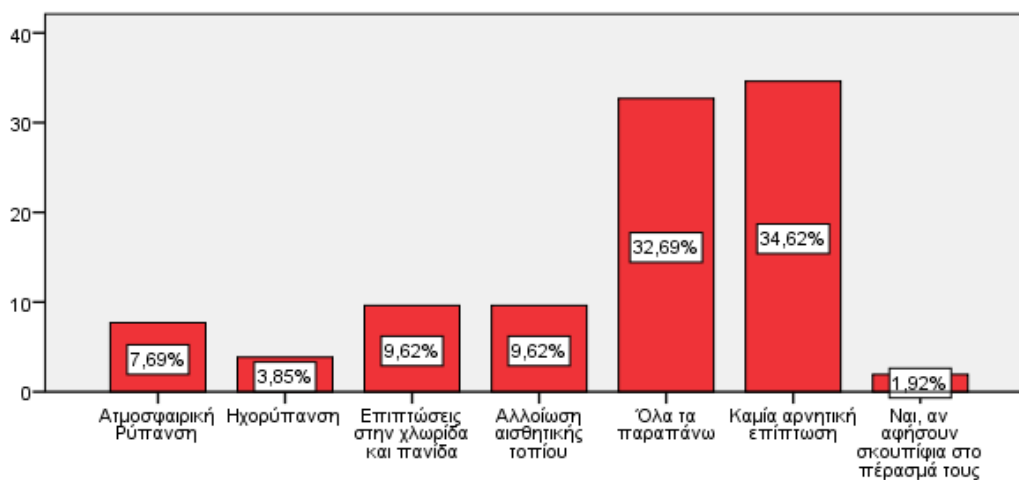
Εικόνα 4.12 Πελάτες που είναι πρόθυμοι να πληρώσουν περισσότερα χρήματα για να μείνουν σε ξενοδοχείο με οικολογική συνείδηση

Παράλληλα οι περισσότεροι ιδιοκτήτες και εργαζόμενοι σε ξενοδοχειακή μονάδα δήλωσαν ότι η βράβευση ή απονομή οικολογικού σήματος θα απέδιδε συνδυαστικά ηθική ανταμοιβή για την ευαισθησία αλλά και την προσπάθεια σε θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης, περισσότερα οικονομικά κέρδη, διαφήμιση για τον τόπο ως αποτέλεσμα της αύξησης του τουρισμού και για τον ανταγωνισμό (N=24, 46,2%). Το 28,8% πιστεύουν ότι η βράβευση ή απονομή ενός οικολογικού σήματος για την ξενοδοχειακή μονάδα θα απέδιδε διαφήμιση για τον τόπο ως αποτέλεσμα της αύξησης του τουρισμού, το 11,5% ότι θα απέδιδε ηθική ανταμοιβή για την ευαισθησία αλλά και την προσπάθεια σε θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης, το 7,7% ανταγωνισμό/ παρακίνηση με άλλες ξενοδοχειακές μονάδες και μόλις το 3,9% περισσότερα οικονομικά κέρδη (Εικόνα 4.13).

Σε ότι αφορά τις αρνητικές επιδράσεις του τουρισμού, το 34,6% των συμμετεχόντων στην έρευνα πιστεύουν ότι δεν μπορεί να προκαλέσει αρνητικές επιδράσεις στον αστικό και περιαστικό χώρο (N=18). Αντιθέτως, το 7,7% πιστεύει ότι ο τουρισμός προκαλεί ατμοσφαιρική ρύπανση, το 3,8% ηχορύπανση, το 9,6% αλλοιώσεις στην χλωρίδα και στην πανίδα, το 9,6% αλλοίωση της αισθητικής του τοπίου ενώ το 32,7% δήλωσαν ότι ο τουρισμός μπορεί να προκαλέσει συνδυασμό όλων των παραπάνω (Εικόνα 4.14).

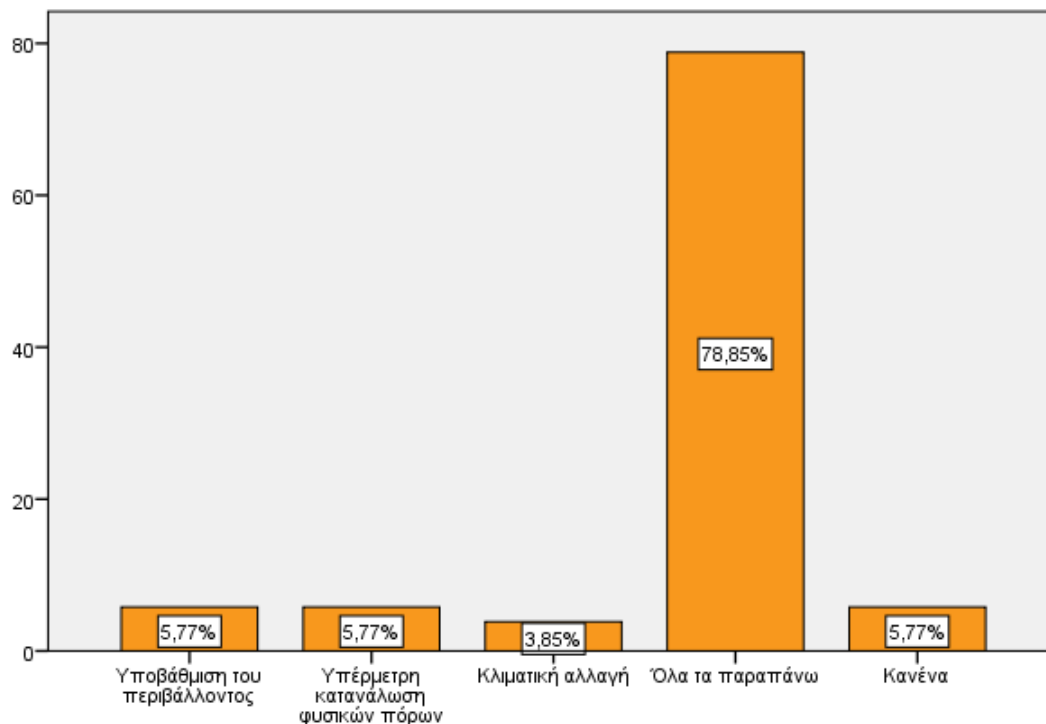
Εικόνα 4.13 Βράβευση ή απονομή ενός οικολογικού σήματος για το ξενοδοχείο

Εικόνα 4.14 Επιπτώσεις που δημιουργεί ο τουρισμός στον αστικό και περιαστικό χώρο

Οι παράγοντες που θα παρακινήσουν τους ξενοδόχους να κάνουν νέες ή περισσότερες τεχνικές φιλικές προς το περιβάλλον είναι συνδυαστικά η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, η υπέρμετρη κατανάλωση φυσικών πόρων και η κλιματική αλλαγή (N=41, 78,8%).

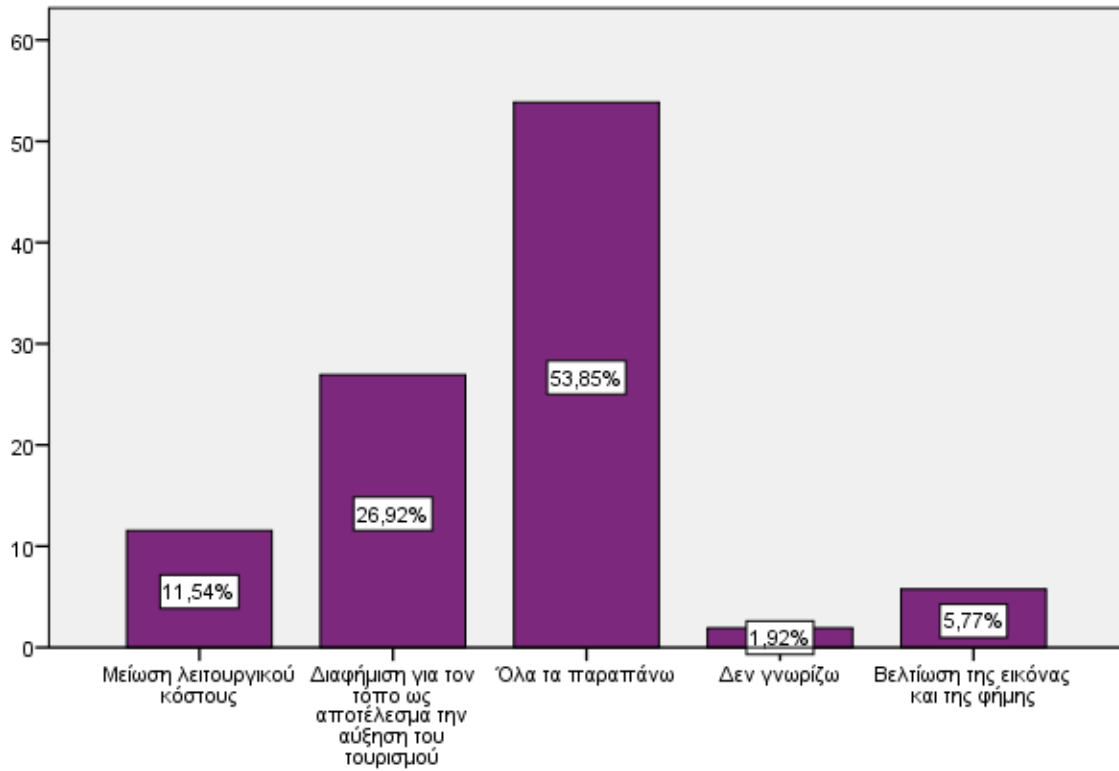
Ακολουθούν μεμονωμένα η υποβάθμιση του περιβάλλοντος (5,8%), η υπέρμετρη κατανάλωση φυσικών πόρων (5,8%) και η κλιματική αλλαγή (3,8%) (Εικόνα 4.15).

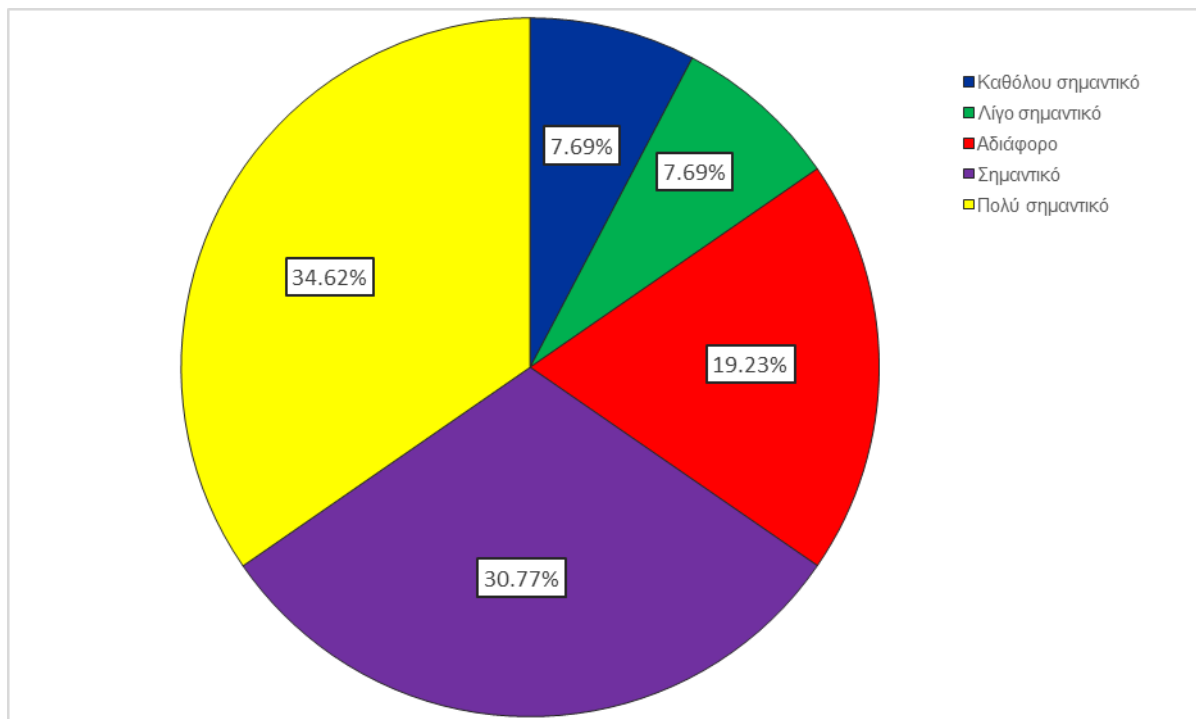
Εικόνα 4.15 Παράγοντες που παρακινούν νέες ή περισσότερες τεχνικές φιλικές προς το περιβάλλον

Οι ιδιοκτήτες ή υπάλληλοι των ξενοδοχειακών μονάδων φαίνεται να υποστηρίζουν ότι τα οφέλη που κερδίζει η μονάδα από την εφαρμογή πιο εντατικής περιβαλλοντικής πολιτικής είναι η μείωση του λειτουργικού τους κόστους σε συνδυασμό με τη διαφήμιση για τον τόπο ως αποτέλεσμα της αύξησης του τουρισμού (N=28, 53,8%). Το 44,23% αυτών δήλωσαν μεμονωμένα οφέλη όπως είναι η διαφήμιση για τον τόπο ως αποτέλεσμα της αύξησης του τουρισμού (26,9%), η μείωση του λειτουργικού κόστους (11,5%) και η βελτίωση της εικόνας και της φήμης της μονάδας (5,8%) (Εικόνα 4.16).

Το 34,6% των ξενοδοχειακών μονάδων θεωρούν το υψηλό κόστος πολύ σημαντικό εμπόδιο για την αποθάρρυνση από την καθιέρωση περιβαλλοντικών πρακτικών (N=18) (Εικόνα 4.17) και το 30,8% σημαντικό εμπόδιο. Από την άλλη το υψηλό κόστος για την καθιέρωση περιβαλλοντικών πρακτικών το θεωρούν αδιάφορο το 19,2%, ελάχιστα σημαντικό το 7,7% και με το ίδιο ποσοστό δεν το θεωρούν καθόλου σημαντικό.

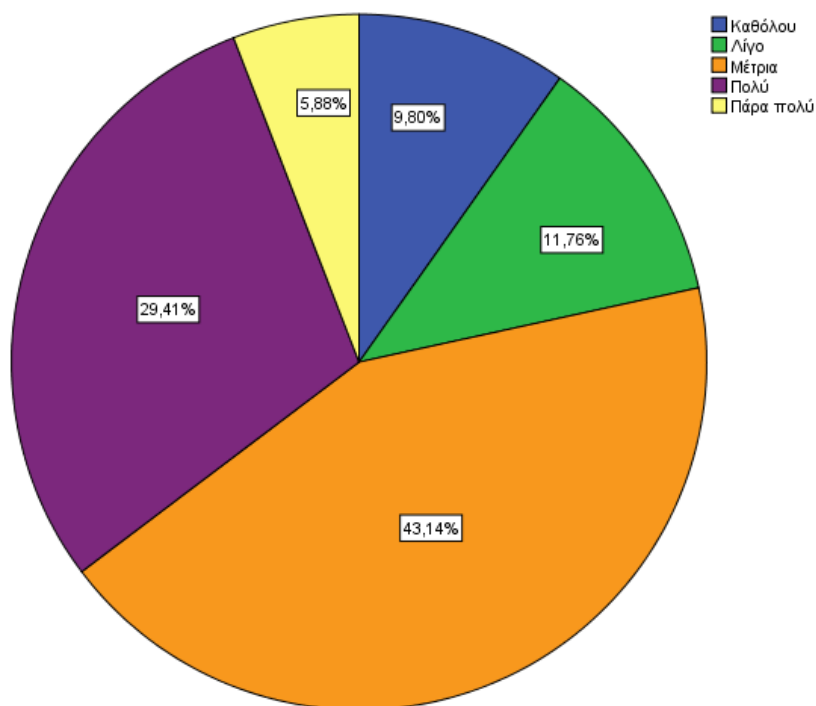

Εικόνα 4.16 Οφέλη για την ξενοδοχειακή μονάδα λόγω περιβαλλοντικής πολιτικής

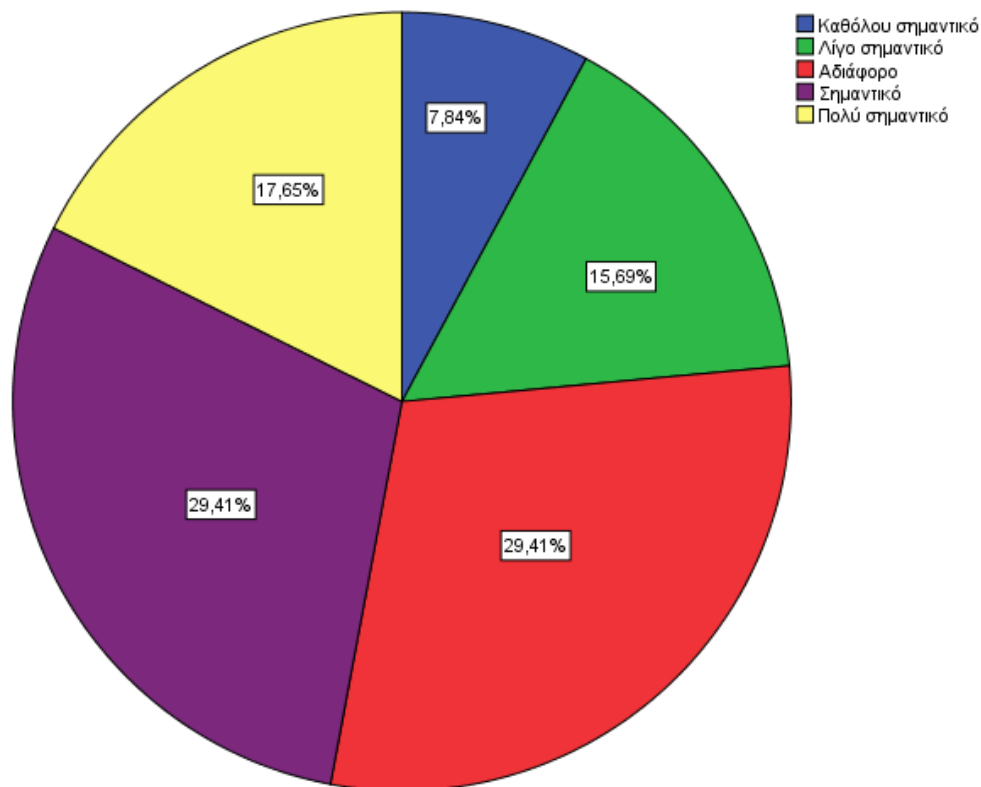
Εικόνα 4.17 Θεωρείτε εμπόδιο το υψηλό κόστος για την καθιέρωση περιβαλλοντικών πρακτικών;

Στις περισσότερες ξενοδοχειακές μονάδες πιστεύουν ότι η έλλειψη γνώσεων και προσόντων του προσωπικού τους είναι αδιάφορη (N=22, 42,3%) για την καθιέρωση περιβαλλοντικών πρακτικών (Εικόνα 4.18). Από την άλλη το 28,8% πιστεύουν ότι η έλλειψη γνώσεων και προσόντων είναι σημαντικό εμπόδιο για την καθιέρωση περιβαλλοντικών πρακτικών και ακολουθούν αυτοί που το θεωρούν ελάχιστα σημαντικό (11,5%), καθόλου σημαντικό (9,6%) και τέλος αυτοί που το θεωρούν πολύ σημαντικό (5,8%).

Εικόνα 4.18 Σημαντικότητα της έλλειψης γνώσεων και προσόντων του προσωπικού για την καθιέρωση περιβαλλοντικών πρακτικών

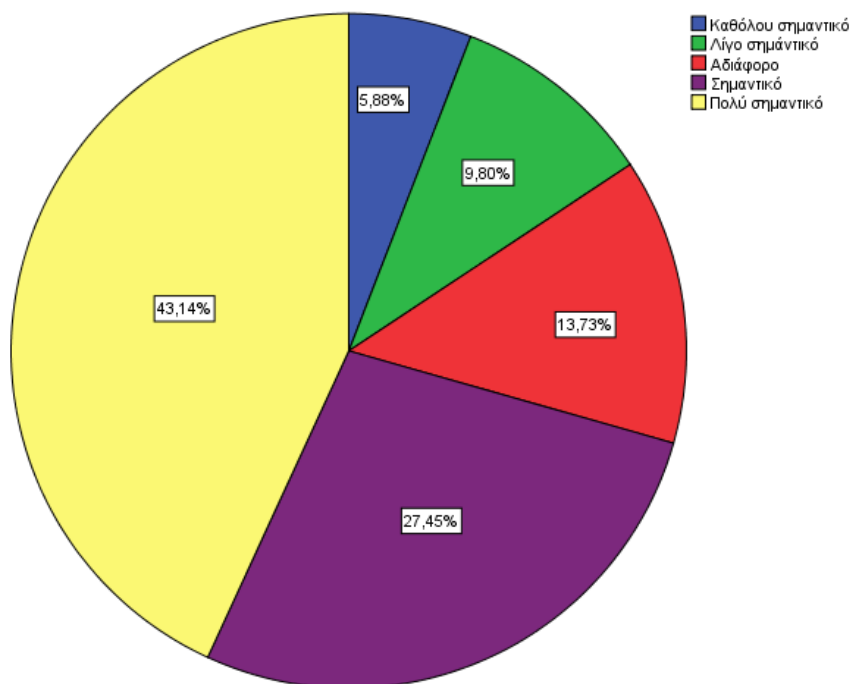
Από την ανάλυση των δεδομένων των ερωτηματολογίων φαίνεται ότι δεν υπάρχει σαφής τάση για το ρόλο που παίζει η περιβαλλοντική ευαισθησία των πολιτών, καθώς στις περισσότερες ξενοδοχειακές μονάδες πιστεύουν ότι η έλλειψη περιβαλλοντικής ευαισθησίας από τους πελάτες είναι είτε αδιάφορη (N=15, 29,4%) είτε σημαντική (29,4%) ως εμπόδιο για την αποθάρρυνση στην καθιέρωση περιβαλλοντικών πρακτικών. Ακολουθούν αυτοί που θεωρούν ότι είναι πολύ σημαντική (17,7%), λίγο σημαντική (15,7%) και καθόλου σημαντική (7,8%) (Εικόνα 4.19).

Εικόνα 4.19 Σημαντικότητα της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης των πελατών για την καθιέρωση περιβαλλοντικών πρακτικών

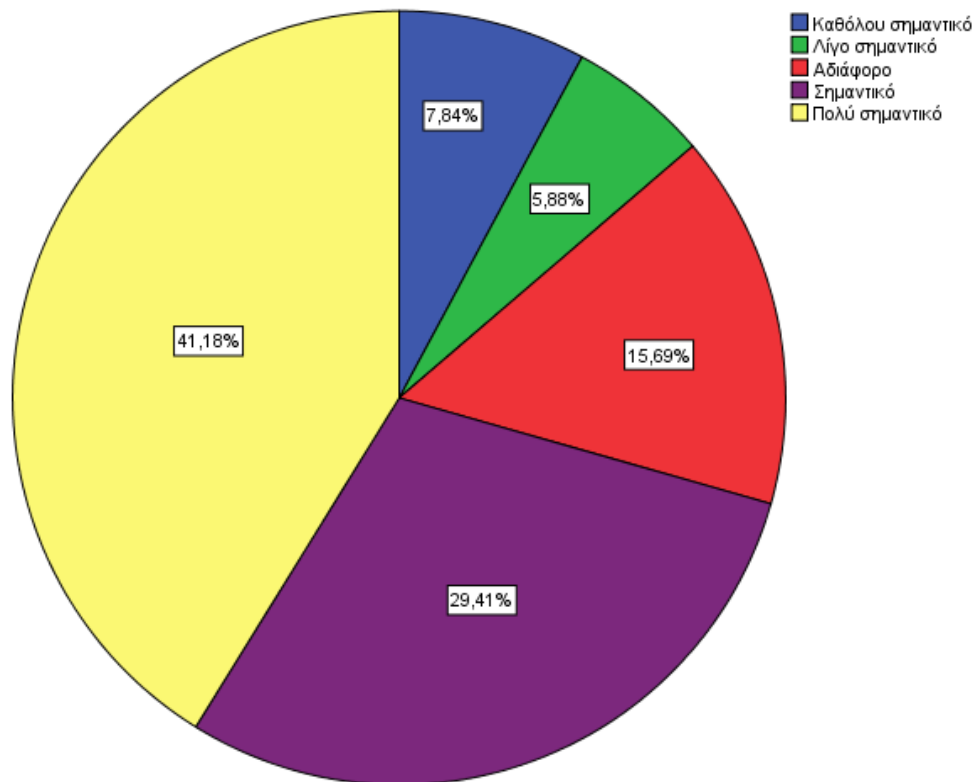
Η στήριξη της πολιτείας και των αρμόδιων υπηρεσιών φαίνεται ότι παίζει σημαντικό ρόλο για την καθιέρωση περιβαλλοντικών πρακτικών στις ξενοδοχειακές μονάδες. Συγκεκριμένα, όπως φαίνεται και στην Εικόνα 4.20, προκύπτει ότι στις περισσότερες ξενοδοχειακές μονάδες θεωρούν πολύ σημαντική (N=22, 42,3%) ή σημαντική (26,9%) την έλλειψη υποστήριξης από τις αρμόδιες υπηρεσίες περιβάλλοντος ως εμπόδιο για την αποθάρρυνση στην καθιέρωση περιβαλλοντικών πρακτικών στην ξενοδοχειακή μονάδα. Από την άλλη μόλις το 13,5% των ξενοδοχειακών μονάδων θεωρούν αδιάφορη, το 9,6% ελάχιστα σημαντική και το 5,9% καθόλου σημαντική την έλλειψη υποστήριξης από τις αρμόδιες υπηρεσίες περιβάλλοντος ως εμπόδιο για την αποθάρρυνση στην καθιέρωση περιβαλλοντικών πρακτικών στην ξενοδοχειακή μονάδα.

Εικόνα 4.20 Σημαντικότητα της υποστήριξης από τις αρμόδιες υπηρεσίες περιβάλλοντος για την καθιέρωση περιβαλλοντικών πρακτικών

Σημαντικό ρόλο στην εφαρμογή περιβαλλοντικών πολιτικών από τις ξενοδοχειακές μονάδες παίζουν και οι υποδομές που υπάρχουν σε επίπεδο περιφερειακής ενότητας ή και περιφέρειας. Με την ανάλυση των απαντήσεων του ερωτηματολογίου φαίνεται ότι στις περισσότερες ξενοδοχειακές μονάδες θεωρούν πολύ σημαντική (N=21, 40,4%) ή και σημαντική (28,8%) την έλλειψη υποδομών – εγκαταστάσεων στην περιφέρεια που ανήκουν ως κίνητρο για την εφαρμογή περιβαλλοντικής πολιτικής. Από την άλλη, μόλις το 15,4% αυτών θεωρούν αδιάφορη, το 7,7% καθόλου σημαντική και το 5,8% ελάχιστα σημαντική την έλλειψη υποδομών – εγκαταστάσεων στην περιφέρεια που ανήκουν ως κίνητρο για την εφαρμογή περιβαλλοντικής πολιτικής (Εικόνα 4.21).

Εικόνα 4.21 Σημαντικότητα της έλλειψης υποδομών – εγκαταστάσεων στην περιφέρεια για την καθιέρωση περιβαλλοντικών πρακτικών

5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την έρευνα που διεξήχθη στις ξενοδοχειακές μονάδες της Ευρυτανίας, οι περισσότερες από τις οποίες ήταν 3 αστεριών ή 3 κλειδιών, με 52 συμμετέχοντες, από τους οποίους οι περισσότεροι έχουν ή εργάζονται 10-30 χρόνια στον συγκεκριμένο επαγγελματικό χώρο προέκυψε ότι:

(α) ελάχιστες ξενοδοχειακές μονάδες ακολουθούν κάποιο από τα πρότυπα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης και έχουν παρακολουθήσει συνέδρια – ημερίδες περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος. Επιπλέον η πλειονότητα των συμμετεχόντων δεν έχουν ενημερώσει – εκπαιδεύσει το προσωπικό τους σε θέματα περιβαλλοντικής πολιτικής. Μόνο μία ξενοδοχειακή μονάδα έχει λάβει κάποια επιχορήγηση για θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης. Ωστόσο όλοι οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι το ξενοδοχείο ή τα ενοικιαζόμενα δωμάτια είναι σχεδιασμένα με υλικά φιλικά προς το περιβάλλον όπως ξύλο, φυσική πέτρα και κεραμικά υλικά. Παρομοίως, όλοι οι συμμετέχοντες υλοποιούν διάφορες περιβαλλοντικές πρακτικές με κύριες την ανακύκλωση και τη χρήση λαμπτήρων νέας τεχνολογίας.

(β) οι περισσότεροι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι τα φυτά σε εσωτερικούς – εξωτερικούς χώρους της ξενοδοχειακής μονάδας έχουν αγοραστεί και έχουν μεταφυτευτεί και είναι επιλογή του προσωπικού τους γούστου. Επίσης, οι περισσότεροι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι κατά κύριο λόγο η επιλογή των φυτών έγινε με βάση τα αυτοφυή είδη της περιοχής,

(γ) οι περισσότερες ξενοδοχειακές μονάδες δηλώνουν ότι προσφέρουν εμπειρίες εναρμόνισης με τη φύση, όπως π.χ. ημερήσιες εκδρομές σε μονοπάτια. Οι απόψεις για το αν οι πελάτες είναι πρόθυμοι στο να πληρώσουν περισσότερα χρήματα για να μείνουν σε ένα ξενοδοχείο με οικολογική συνείδηση είναι μοιρασμένες, ενώ δήλωσαν ότι η βράβευση ή απονομή ενός οικολογικού σήματος για το ξενοδοχείο / ενοικιαζόμενα δωμάτια θα απέδιδε ηθική ανταμοιβή για την ευαισθησία αλλά και την προσπάθεια σε θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης, περισσότερα οικονομικά κέρδη, διαφήμιση για τον τόπο ως αποτέλεσμα της αύξησης του τουρισμού και για τον ανταγωνισμό – παρακίνηση με άλλες ξενοδοχειακές μονάδες.

(δ) Στις περισσότερες ξενοδοχειακές μονάδες πιστεύουν ότι ο τουρισμός δεν μπορεί να προκαλέσει αρνητικές επιδράσεις στον αστικό και περιαστικό χώρο και θεωρούν πως οι παράγοντες που θα παρακινήσουν να κάνουν νέες ή περισσότερες τεχνικές φιλικές προς το περιβάλλον είναι η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, η υπέρμετρη κατανάλωση φυσικών πόρων και η κλιματική αλλαγή. Τα οφέλη που μπορεί να έχει μια ξενοδοχειακή μονάδα από την εφαρμογή περιβαλλοντικής πολιτικής είναι η μείωση λειτουργικού κόστους και διαφήμιση για τον τόπο ως αποτέλεσμα της αύξησης του τουρισμού.

(ε) Για την εφαρμογή περιβαλλοντικών πρακτικών από τις ξενοδοχειακές μονάδες φαίνεται ότι εμπόδιο αποτελούν η έλλειψη υποστήριξης από τις αρμόδιες υπηρεσίες περιβάλλοντος, η έλλειψη υποδομών – εγκαταστάσεων στην περιφέρεια, το υψηλό κόστος και λιγότερο η έλλειψη γνώσεων και προσόντων από το προσωπικό και η έλλειψη ευαισθητοποίησης από τους πελάτες.

6 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Σημαντικό κίνητρο για την εφαρμογή περιβαλλοντικών πρακτικών είναι η αύξηση του κέρδους των ξενοδοχειακών μονάδων. Αυτό μπορεί να προκύψει με την εφαρμογή πρακτικών που θα ενισχύει το προφίλ της μονάδας με τη χρήση π.χ. (α) φυλλαδίων που θα ενημερώνουν για το ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον της περιοχής, (β) τη χρήση αυτοφυών ειδών στους κήπους και στα παρτέρια της μονάδας με την αντίστοιχη ενημέρωση, (γ) χρήση τοπικών προϊόντων (π.χ. αυτοφυή είδη, μέλι) με την αντίστοιχη ενημέρωση των πελατών, (δ) συμμετοχή και ενίσχυση δράσεων περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης που πραγματοποιούνται στην περιοχή όπου χρειάζεται η συνεργασία με αρμόδια τμήματα και διοικητικές υπηρεσίες για την ανάπτυξη πράσινων δραστηριοτήτων και την ενθάρρυνση των εργαζομένων να συμμετέχουν σε πράσινες δραστηριότητες, (ε) συνεργασία με ιδιώτες και φορείς της περιοχής για δραστηριότητες που μπορούν να πραγματοποιήσουν οι πελάτες (από ξεναγήσεις μέχρι και επίσκεψη μονάδων παραγωγής τοπικών οικολογικών προϊόντων) με τη δημιουργία επίσημων και ανεπίσημων καναλιών επικοινωνίας. Ένα επιπλέον ισχυρό κίνητρο για την ενίσχυση περιβαλλοντικών πρακτικών αποτελούν οι «πράσινες ανταμοιβές» και αποζημιώσεις μέσω δημόσιας αναγνώρισης / επαίνους και συμμετοχής σε δράσεις. Για την εφαρμογή των παραπάνω, καθώς και επιπλέον δράσεων απαιτείται η ενημέρωση, η κατάρτιση και η ανάλογη εκπαίδευση.

Το προσωπικό των ξενοδοχειακών μονάδων της Ευρυτανίας, όπως προέκυψε από την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας δεν έχει, τουλάχιστον για περιβαλλοντικά θέματα, ιδιαίτερη εκπαίδευση και κατάρτιση, παρόλο που αποτελούν σημαντικό τμήμα της ενσωμάτωσης περιβαλλοντικών πρακτικών. Προτείνεται ο προσεκτικός σχεδιασμός, είτε ανά ξενοδοχειακή μονάδα (αν είναι μεγάλη) είτε σε επίπεδο περιφερειακής ενότητας, προγράμματος κατάρτισης για την αποκόμιση όσο το δυνατόν μεγαλύτερου οφέλους. Επισημαίνεται ότι εφόσον οι περισσότερες ξενοδοχειακές μονάδες θεωρούν ότι η σύνδεση της γνώσης συνδέεται άμεσα με τη φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά, συνιστάται η ενίσχυση προγραμμάτων κατάρτισης για ομάδες υπαλλήλων χωρίς υπόβαθρο στη γνώση περιβαλλοντικών θεμάτων.

Επιπλέον προτείνεται παρόμοιες έρευνες να πραγματοποιούνται ανά τακτά χρονικά διαστήματα για την αναπροσαρμογή προγραμμάτων εκπαίδευσης και ενημέρωσης, καθώς

και για την εφαρμογή νέων και πιο σύγχρονων μεθόδων που θα προκύπτουν, ανάλογα και με τις συνθήκες που θα επικρατούν. Οι συνθήκες που πραγματοποιήθηκε η παρούσα έρευνα, με τα μέτρα προστασίας κατά του Covid19, μπορεί να επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό την κρίση των ερωτώμενων. Η ίδια έρευνα μπορεί επίσης να εφαρμοστεί και σε άλλους τύπους ξενοδοχείων και ταυτόχρονα ως κίνητρο να παρακινήσει τη διαχείριση αυτών των ξενοδοχείων να αυξήσει το ενδιαφέρον των ανθρώπων για θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Γιαννούλης Δ. 2008. Χρήση ενδημικών φυτών στην Κρήτη. Πτυχιακή εργασία. ΤΕΙ Κρήτης.
2. Δημητρέλλος Γ.Ν. 2005. Γεωβοτανική Έρευνα του Όρους Τυμφρηστού (ΒΔ Στερεά Ελλάδα), χλωρίδα – βλάστηση – αξιολόγηση – διαχείριση. Διδακτορική Διατριβή. Πανεπιστήμιο Πατρών.
3. Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2019. Σύστημα οικολογικής διαχείρισης και οικολογικού ελέγχου, <https://www.ec.europa.eu/environment/emas/> [Πρόσβαση 3 Μαρτίου 2021]
4. Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2019. Πρότυπα, Εργαλεία και Σήματα. https://ec.europa.eu/info/energy-climate-change-environment/standards-tools-and-labels/environmental-performance-management-and-certification_el, [Πρόσβαση 3 Μαρτίου 2021]
5. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο 2019. Θεματολογικά Δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση. <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/71/>, [Πρόσβαση 3 Μαρτίου 2021]
6. Θεοδωροπούλου Ε. 2006. Σημειώσεις για το μάθημα: Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον. Αθήνα, Χαροκοπείο Πανεπιστήμιο
7. Ινστιτούτο Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων 2018. Ανάλυση οικονομικών στοιχείων των ξενοδοχείων στην Ελλάδα – ανά προορισμό και ανά Κατηγορία Αστεριών, 2015. <http://www.insete.gr/el-gr/Dashboard/> [Πρόσβαση 8 Μαρτίου 2021]
8. Καραγιάννη Ε. & Μπαλαμπάνη Θ. 2012. Περιβαλλοντική πολιτική των ξενοδοχείων της Ελλάδας και του εξωτερικού. Πτυχιακή Εργασία, ΤΕΙ Θεσσαλίας.
9. Κοκκώσης Χ. & Τσάρτας Π. 1999. Ανάπτυξη και Περιβάλλον στον Τουρισμό. Πάτρα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
10. Κοκκώσης Χ.- Τσάρτας Π. 2001. Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη Και Περιβάλλον. Εκδόσεις Κριτική
11. Κυριακάκη Α. 2017. Απόψεις, Αντιλήψεις και Στάσεις των Τοπικών Κοινοτήτων Υποδοχής απέναντι στον Τουρισμό. Ερμηνευτικές προσεγγίσεις, Θεωρήσεις και Υποδείγματα. Στο Τσάρτας, Π. και Λύτρας, Π. (εκδ.), Τουρισμός, Τουριστική Ανάπτυξη, Συμβολές Ελλήνων Επιστημόνων. Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση. (σσ. 635-644).

12. Μανδaráκα Μ. & Γεωργακόπουλος Κ.Α. 2006. Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης σε Ελληνικές Επιχειρήσεις: Ωθούσες Δυνάμεις και Σημαντικότερα Οφέλη, Ελληνική Βιομηχανία: προς την οικονομία της γνώσης. ΤΕΕ, Αθήνα
13. Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος 2008. Τουρισμός και Περιβάλλον, https://www.e-kyklades.gr/images/TourismoskaiPerivallon_F18804.pdf, [Πρόσβαση 10 Μαρτίου 2021]
14. Πανεπιστήμιο Αιγαίου 2019. Ερωτηματολόγιο Λοιπών Τουριστικών Επιχειρήσεων, tourismobservatory.ba.aegean.gr/erwtimatologia/erwthmatologio-loipwn-touristikwn-erixeirhsewn/ [Πρόσβαση 27 Μαρτίου 2021]
15. Σαντοριναίος Φ. 2014. Ξενοδοχειακές επιχειρήσεις και φυσικό περιβάλλον - Η περίπτωση της Μυκόνου. Πτυχιακή εργασία. ΤΕΙ Κρήτης.
16. Χαραμή Ο. 2019. Ευρυτανία: Τα πάντα για το Καρπενήσι, Ανακτήθηκε Δεκέμβριος 19, 2019 από <http://www.kathimerini.gr/845407/article/ta3idia/sthn-ellada/eyrytania-ta-panta-gia-to-karpenhsi>
17. Χρήστου Ε. 2019. Έρευνα Τουριστικής Αγοράς, Αθήνα: Εκδόσεις Φαίδιμος.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

18. Berman M.G., Jonides J. & Kaplan S. 2008. The cognitive benefits of interacting with nature. *Psychological Science*, 19, 1207-1212.
19. Bryman A. & Bell E. 2007. *Business Research Methods*.
20. Grahn P. 1993. Planning for a sustainable development. *Bygghforskningsradet*, Stockholm. 109-122.
21. Hesselink J.K., Duijn B.V., Bergen S.V., Hooff M.V. & Cornelissen E. 2008. Plants enhance productivity in case of creative work. Results of a laboratory experiment in the Netherlands.
22. Kaplan & Kaplan 1998. *With People Mind: Design And Management Of Everyday Nature*, Island Press, Washington, D.C. Covelo, California.
23. Kaplan S. & Berman M.G. 2010. Directed attention as a common resource for executive functioning and self-regulation. *Perspectives on Psychological Science*, 5, 43-57.
24. Kaplan S. 1995. The restorative benefits of nature: Toward an integrative framework. *Journal of Environmental Psychology*, 15, 169-182.

25. Kevin L. K. 1998. Enrichment can stabilize population dynamics: Autotoxins and density dependence, Ecological Society of America.
26. Lawrence D., Stalcup C. S., Deale & S.Y. Todd 2014. Journal of Human Resources in Hospitality & Tourism. Human Resources Practices for Environmental Sustainability in Lodging Operations 13: 389-404.
27. Mitchell M. L. & Jolley J. M. 2007. Research Design Explained (6th edn.). USA: Thomson Wadsworth.
28. Bohdanowicz P., Zientara P. & Novotna E. 2011. International hotel chains and environmental protection: an analysis of Hilton's we care! programme (Europe, 2006–2008). Journal of Sustainable Tourism 19(7): 797-816.
29. Kim S.-H. & Choi Y. S. 2013. Hotel Employees' Perception of Green Practices. International Journal of Hospitality & Tourism Administration 14(2): 157-178.
30. Taylor A.F., Kuo F.E. & Sullivan W.C. 2002. Views of nature and self-discipline: Evidence from inner city children. Journal of Environmental Psychology, 22:49-63.
31. Unwto 2020. International Tourism, Growth. <https://www.e-unwto.org/international-tourism-growth-continues-to-outpace-the-economy> [Πρόσβαση 3 Μαρτίου 2021]
32. Hensens W. 2016. The integration of environmental management standards in contemporary hotel classification systems. Research in Hospitality Management 6(1): 25-32.

Ιστοσελίδες

33. <https://cert.grhotels.gr/> [Πρόσβαση 30 Μαρτίου 2021]
34. <https://mintour.gov.gr/> [Πρόσβαση 31 Μαρτίου 2021]